



Priredila: **Svenka Savić**

Jelica Rajačić Čapaković



Jelica Rajačić Čapaković

Jelica Rajačić Čapaković

Priredila: Svenka Savić

Novi Sad, 2008

Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije
Životne priče žena
Snimljeno tokom juna 2007. godine
Snimanje i redakcija teksta: Svenka Savić
Transkripcija teksta: Marija Vojvodić
Lektorisanje: mr Mirjana Jocić
Fotografije: iz privatne arhive
Štampanje:
Tiraž: 1000 primeraka
Dizajn korica: Relja Dražić

Napomena

Izostavljena su pitanja koja je Svenka Savić postavljala u razgovoru, a redigovan tekst, kao kontinuirana i autorizovana ispovest stavlja se pred čitaocu i čitateljke (znakom * u tekstu obeležena su mesta pitanja).

Zahvaljujemo se svima koji su na bilo koji način doprineli da se ova publikacija pojavi: za napisane tekstove: Đuli Ladockom, Senadu Jašareviću, Svetlani Kisić, Sofiji Mandić, Radivoju Stojkoviću i Zorani Šijački; Gabrijeli Pap na sistematskom pregledu tekstova objavljenih u medijima o Jelici Rajačić Čapaković; Relji Dražiću na prelomu i dizajnu korica, Mr Mirjani Jocić na kreativnim lektorskim rešenjima, Branimiru Lučiću na fotografijama.

Posebno se zahvaljujemo Sekretarijatu za rad zapošljavanje i ravnopravnost polova na finansijskoj podršci.

Sadržaj

Predgovor, Svenka Savić

Životna priča Jelice Rajačić Čapaković

Drugi o Jelici

Podaci o prisutnosti u medijima

Biogram

Biografija radoa Jelice Rajačić Čapaković

*Jelici,
dugogodošnjoj i veoma aktivnoj članici Saveta
u znak zahvalnosti za predani rad,
s ljubavlju,*

*Edita Jankov, Vera Vasić, Svenka Savić, članice Saveta Ženskih
studija i istraživanja
Slobodanka Markov, predsednica Skupštine Ženskih studija i
istraživanja*

Novi Sad, februar 2008.

Predgovor

Danas znamo da je jedan od osnovnih nedostataka ženskog pokreta u svetu i kod nas postojanje generacijskog diskontinuiteta među ženama koje su se vekovima i decenijama borile za ženska prava. Zato pokušavamo u Udruženju građana Ženske studije i istraživanja da se povežemo sa našim prethodnicama u 18., 19. i 20. veku koje su predano i svesno razvijale ideju prava žena u ovom regionu - da ih se sećamo i da potvrđujemo da su one deo nas danas. Zato postepeno objavljujemo podatke o njihovom radu i u različitim oblicima: u formi knjiga /Vera Šosberger, priredila Svenka Savić 2000; Neda, priredila Gordana Stojaković, 2002), u formi kampanja za davanje njihovih imena ulicama u Novom Sadu sa njihovim imenima ili za postavljanje spomenika onima koje su zaslužne za život u gradu (Milevi Marić Ajnštajn i Mariji Trandafil). Do danas su saradnice Studija objavile mnogobrojne radeve o pojedinima ženama iz naše prošlosti, za što je najzaslužnija Gordana Stojaković i njen dugoročno osmišljen projekat u Studijama »Znamenite žene Novog Sada«.

Kada smo osnovale Ženske studije i istraživanja (1997) bilo je jasno da je jedan od zadataka tog visokoškolskog, alternativnog interdisciplinarnog obrazovnog programa i briga za vrednosti koje predstavljaju korene i prethodnicu današnjeg ženskog pokreta u Vojvodini. Time se odužujemo onim poznatim ženama koje su mnogo ranije pre nas govorile, pisale i radile aktivno na promociji ženskih prava kod nas i koje su objašnjavale potrebu izgrađivanja politike jednakih mogućnosti. Pažnju posvećujemo poznatim ženama jednakо koliko i onima koje su, možda, prvi put ispričale svoju životnu priču upravo našim zapisivačicama – uglavnom studentkinjama Ženskih studija, kojima je saznanje o iskustvu sa nepravdom, nasiljem i silovanjem žena mnogo pomoglo da shvate i osmisle sopstvene živote/¹. Tokom deset godina postojanja stvorena je u Studijama bogata datoteka o životima, iskustvima i mnogih žena u regionu, ta datoteka ostaje kao zalog za ono što će druge žene nastaviti u budućnosti u Vojvodini.

Pored istraživanja, prikupljanja, objavljivanja i čuvanja podataka o našim prethodnicama, naš je zadatak da pišemo i o izuzetnim savremenicama i tako ostavimo podatke onima koje će nas uskoro naslediti u ovoj kod nas još uvek relativno oskudnoj biografskoj feminističkoj tradiciji.

U ovoj knjizi predstavljamo životnu priču mr Jelice Rajačić-Čapaković, prve sekretarke za rodnu ravnopravnost u AP Vojvodini, tela koje je Vlada AP Vojvodine osnovala za pitanja rodne ravnopravnosti nakon podele Jugoslavije na samostalne države i nakon nekoliko decenija aktivnog feminističkog pokreta u zemlji. Deceniju kasnije (2000), zahvaljujući i aktivnom radu nevladinih ženskih organizacija, Izvršno veće Vojvodine je formiralo telo za ravnopravnost polova – prvo takve vrste u novoformiranoj Državnoj zajednici Srbija i Crna Gora, deceniju nakon urušenog socijalističkog sistema Jugoslavije u kojem su postojali različiti mehanizmi za brigu o ženama, pre svega u okviru tela pod nazivom Konferencija za društvenu aktivnost žena Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN) Jugoslavije.

Formiranje novog tela rezultat je već uspostavljene aktivističke prakse ženskih nevladinih organizacija u Vojvodini koje su afirmisale čitav niz aktuelnih i do tada neobrađivanih pitanja vezanih za žene u procesu tranzicije zemlje, kao što su nasilje nad ženama i silovanje žena (naročito kao rezultat ratnih i poratnih događanja). Prioritetni cilj u tom novom institucionalizovanom telu postaje upravo ova tema, ali ovoga puta kroz zakonodavnu praksu kojom se sankcionise takva praksa u društvu i, sa druge strane, obezbeđuje sigurnost takvim ženama u izgrađenim sigurnim ženskim kućama. Jednako važni ciljevi su potreba za ekonomskim osnaživanjem žena u procesima privatizacije državne imovine i velike nezaposlenosti, zatim potreba uvođenja pitanja vezanih za žene i o ženama u visokoškolskim institucijama i njihovim programima za edukaciju (što je rezultiralo u preporukom Univerzitetu u Novom Sadu da osnuje Centra za rodne studije u školskoj 2003- 2004. godini). Nije manje važno podsticanje žena da više učestvuju u političkom životu zemlje /2/. Ženske nevladine organizacije su (uglavnom uz pomoć stranih donatora) dokazivale neophodnost različitih oblika aktivnosti koje usmeravaju društvo ka novom građanskom društvu, iz uverenja da ono dobro brine i o ženama. Bilo je neophodno da takve aktivnosti postanu deo institucija sistema i da tako ženske aktivističke inicijative dobiju institucionalni smisao, što jeste jedna od zasluga i Jelice Rajačić Čapaković u Vojvodini, prve skeretarke novoformiranog tela Vlade Vojvodine.

Budući da je Jelica Rajačić Čapaković bila i deo institucija socijalističkog sistema, znala je na koji način se sve može dati šansa ženama da zajedno sa muškarcima snose odgovornost za razvoj društva i države. Umela je da prethodno iskustvo uklopi u sadašnje potrebe žena, zajedno sa novoformiranim ženskim nevladnim organizacijama u Pokrajini. Zaslужna je za iniciranje, kampanju i formiranje toga tela, njegov rad u kontinuitetu od 2000. do danas; o tome radu

do sada postoje samo pohvale i priznanja. Njena životna priča potvrđuje kontinuitet razvoja toga tela koje je postojalo u socijalističkoj Jugoslaviji, ali sa nešto drugaćijim ustrojstvom i tu je prva vrednost ove životne priče – povezivanje sa prethodnicama.

Životna priča Jelice Rajačić Čapaković u dobroj meri potvrđuje i jednu od osnovnih parola u ženskom pokretu da je privatno ujedno i političko. Iz njene životne priče doznajemo na koji način su se političke promene u zemlji, posebno u Vojvodini odrazile na njen lični i porodični život: procesi kolonizacije Vojvodine nakon II svetskog rada (dolazak njene porodice u Vojvodinu), razvoj socijalizma i jednopartijskog sistema u celoj zemlji, zatim događaji nakon raspada Jugoslavije i pojava višestranačkog sistema u kojem ona neposredno učestvuje u Vojvodini, kao i teškoće tranzicije u osmišljavanju uloge žena na putu ka Evropskoj uniji. Podaci o privatnom životu važni su nam kada procenjujemo dešavanje u javnom životu žene. Primer Jelica Rajačić Čapaković je primer svesne odluke za političku aktivnost, uz očuvanje vrednosti neophodnih za takav uspeh: skladni odnosi sa decom i širom porodicom. Time se potvrđuje i drugi važan princip u današnjeg ženskog aktivizma da je uspeh rezultat jedinstva javnog i porodičnog života., a ne izbor ili-ili koji nameće patrijarhalni model u kojem žena treba da bira ako odluči da se bavi javnim i političkim radom. Dragoceni podaci iz ispovesti Jelice jesu razni oblici (ne)solidarnosti u političkom životu i kada su u pitanju kolege i kada su u pitanju koleginice usmerene ka istom političkom cilju. Tako nam primjeri iz individualnog iskustva mogu poslužiti za izradu šire strategije o nužnosti višestruke solidarnosti i povezivanje žena koje su odlučile da se bave politikom i javnim radom kako bi tu i opstale.

Gotovo da i nemamo podataka o tome kako su se nemili događaji koji su se u zemlji i konkretno Novom Sadu za vreme NATO bombardovanja odrazili na živote žena. U životnoj priči koja je pred nama imamo konkretni primer odraza te destrukcije i razaranja na život i zdravlje jedne žene.

U ženskom aktivističkom pokretu Jelica Rajačić Čapaković ostaje nezabilazna kada istražujemo puteve političkog angažovanja i doprinosa žena u Vojvodini u procesima menjanja društvenih odnosa u zemlji koja se menja.

/1/ Videti spisak knjiga nastalih u seriji Životne priče žena koji dajemo na kraju ove knjige.

/2/U Adresaru ženskih nevladinih organizacija Veronika Mitro (2005) daje podatke za 25 takvih organizacija, čiji je broj u 2007. porastao na 43.

Svenka Savić, koordinatorka Udruženja građana
Ženske studije i istraživanja Novi Sad

*

Imala sam zanimljivo detinjstvo, dinamično i po mnogo čemu specifično. Moj otac Mihajlo je iz sela Donji Katun u opštini Varvarin u Šumadiji. Eto kako sam se i ja rodila u Varvarinu, mada tamo nismo dugo živeli. Otac moje majke je ličkog porekla, od Smiljanića, a mama je Hercegovka – Čomić. Ta mešavina se na svima nama odrazila, prepoznajem tragove i u našoj deci.



Tata Mihajlo sa sestrama Milosijom i Dobrin-kom i bratancima Slobodanom i Slavkom

Baka Đurđa sa decom: najstarija Vidosava, Angelina, Ratko i Vasilije

Moja mama Vidosava, zvana Višnja, potiče sa Kosova, rođena je u Đakovici. Imala je dva brata i jednu sestru. Nažalost, oca su joj streljali četrdeset druge godine u Kraljevu. Majka je došla kao izbeglica u tatino selo za vreme II svetskog rata. Ona je trideset prvo godište, a otac je dvadeset drugo... Moj tata je zapazio tu devojku sa kikama i divnim crnim očima... Međutim, nakon rata moja baba je tokom kolonizacije došla u Vojvodinu, u Zmajevu, selo udaljeno samo dvadeset osam kilometara od Novog Sada. Tu se nastanilasa svoje četvero dece, dobila je kuću. Tada je u Zmajevu bilo puno praznih nemačkih kuća, koje su veoma brzo nastanjene doseljenicima iz raznih delova one bivše Jugoslavije. Mada je prošlo izvesno vreme, moj tata nije zaboravio devojku crnih očiju, moju majku: došao je u Zmajevu i zaprosio je i ona se udala za njega.

Moj deda po ocu je inače bio poglavar sela. Zvao se Svetolik - imao je zanimljivo ime! Bio je imućan, umetnički kovač - pravio je metalne delove za konjska kola.

Moj otac je imao dva brata i svi su izučili kovački zanat. Tata je dobio od dede plac pored starog korita reke Velike Morave. Sagradio je kućicu i dobio u toj kućici nas tri čerke: stariju sestru Vericu, mene i mlađu sestru Evicu.



Majka Vidosava sa čerkama Vericom, Jelicom i Evicom

Ta kućica i danas postoji, otac ju je prodao bratu od strica, ali postoji dogovor da ta kuća dok je on živ bude na tom placu. Nas tri smo nekako vezane za tu kućicu koja danas izgleda kao igračka. Skoro sam bila tamo u poseti. Prosto ne mogu da verujem da je u tako maloj kući neko mogao da odgaja troje dece!



Kuća u kojoj sam se rodila (Donji Katun, 2006)

Donji Katun je inače u plodnom delu Šumadije, ali su otac i majka odlučili da ga napuste i da dođu u Vojvodinu, koja je isto plodna i bogata, i da se nastane u Zmajevu kod moje bake Đurđe. Iako nikada baš otvoreno nismo pričali o tome, znam da su se pravile šale da su moji pobegli iz Srbije, jer su dobili tri čerke, pa su se uplašili zbog miraza koji je u to vreme bio obavezan za žensku decu. Mislim ipak da su došli u Vojvodinu zato što je tu bilo više mogućnosti da radiš i da zaradiš, da se skućiš. Ne treba zaboraviti da su to bile poratne, teške godine, nije bilo lako sa troje dece... Tu smo jedno vreme živeli sa bakom u kući i taj deo života je bio dosta težak.

Starija sestra je rođena hiljadu devetsto pedesete, ja sam rođena pedeset druge. Dobro se sećam nekih detalja iz Katuna i ne mogu da verujem da sam tako mala zapamtila neke događaje. Tada su plac i naše dvorište za mene bili jako veliki prostor u kojem smo se najčešće igrali. Mama i tata su bili strogi prema nama, pa smo samo stojeći na kapiji mogli da posmatramo šta se na ulici događa. Sećam se nekih sahrana ili svadbi, kada su ljudi nosili ogromne barjake koji su se vijorili, što se često u selu događalo. Za mene je to bilo fascinantno. Druga slika koja mi je ostala u sećanju je da smo bili tada željni mnogo čega, a pre svega bombona. Moja starija sestra je iz maminog novčanika, ili iz fioke, uzela neke velike pare, otišla u prodavnici i rekla prodavcu da hoće da kupi bombone. Prodavac je bio skeptičan, ali je ona tvrdila da se s mamom dogovorila. On joj je dao ogroman fišek bombona za sve pare i mi smo to jele, jele,

jele... Onda smo sakrile u sanduk za drva preostale bonbone i papiriće od bom-bona sklonile. Kad je mama došla, ja sam joj odmah to saopštila, što mi moja starija sestra ni dan danas nije oprostila. Dobile smo onolike batine! Otac nas gosto nikada nije udario niti tukao, ali mama je tada istukla obe, što joj je uglavnom bio princip vaspitanja: kad god smo nešto uradile, a nismo htele da priznamo, ali i kad smo priznale, onda smo sve dobile kaznu. Majka je o tome odlučivala.



Ja i starija sestra Verica (1954)

Volim da kažem da sam Vojvođanka, i to sa posebnim ponosom! Ipak, kada me pitaju gde mi je zavičaj, rekla bih da je to Šumadija. Kad pređem Savu i Dunav osetim taj blago zatalasani predeo gde sam se rodila i taj miris prirode koja je tamo božanstvena! Nekako me uvek ushićuje kad idem ka njemu. Skoro sam bila na sahrani stricu koji je doživeo duboku starost - devedeset i nešto godina, i čula od jednog komšije da od porodice Čapaković nema puno članova, ali su veoma dobro raspoređeni! To mi se dopalo, jer smo svi nekako uspešni i školovani... Moj stric Rajko, o kome sam već govorila, bio je u tom kraju poznat travar. Imao je kovačku radionicu, kao što su imali i deda i tata, ali se pored toga bavio travama. Ovo pominjem zato što mislim da imamo dobar odnos sa prirodom. Stricov sin je završio višu školu – biologiju, a i njegova čerka je studirala biologiju, ja sam završila biologiju... Nažalost, moj stric nije nikom preneo te recepture spravljanja melema i čajeva...

Nisam mogla da ustanovim na koga u porodici ličim. Ličim više na tatine. Tatina mama se zvala Stamena, bila je poreklom iz bogate porodice i zapravo

se moj deda zahvaljujući njoj vinuo do kmeta u selu. Kad sam videla njenu sliku na spomeniku, onda sam shvatila da ličim na moju baku.

Kad smo došli u Zmajevu, život sa bakom nije bio lak, pre bi se moglo reći da je bio nesnosan: pored nas troje dece, tu su bila još mamina braća i sestra, svi još neoženjeni, odnosno neudate, a opet svi na bakinim jaslama. Ubrzo su mama i tata našli rešenje – dobili su salaš od zemljoradničke zadruge gde se tata i zaposlio kao kovač. Tada su salaši bili prazni i vapili za nekim ko bi održavao i kuću i zemljište, jer su se urušavali, a malo je bilo onih koji su hteli da žive na njima. Sećam se da je ta kuća na salašu bila divna švapska, tako smo je mi zvali, jedna od najlepših kuća u tom kraju. Lepo smo živeli. Mama i tata su se fino slagali, prikupili su malo para na tom salašu, pa su gazdovali domaćinski.

I salaši su bili nemački i napušteni, pa su deljeni onima koji su hteli da žive na njima. Problem je bio što su bili dosta udaljeni od sela, pa se moralo pešačiti. Takođe dosta je i starosedelaca imalo salaš, često jedino mesto za stanovanje, ali bilo je i onih koji su bili imućni pa su imali i kuće u selu. Leti su više vremena provodili na salašima, a zime u selu. Bavili su se zemljoradnjom, stočarstvom i voćarstvom.



Jegrička

Na prvom salašu smo bili sa jednom porodicom i tu je bilo vrlo teško, jer su svi su imali malu decu... Težak je to život bio: nema vode, nema struje, nema ničega sem dobre volje i želje za napretkom. Posle smo se preselili na drugi salaš gde smo bili sami i gde su mama i tata počeli intenzivno da se bave stočarstvom. Gajili su krave i svinje, onda su ih prodavali i štedeli. Živeli smo pored reke Jegričke, i mislim da je taj period mog života uticao na izbor mog zanimanja. Taj divan smirenji život, pecanje, rode, detlići, lisice, ogromna polja, sve je smirivalo...

To je bilo vreme čiste životne sredine. Tek je tada počeo da se prokopava kanal Dunav-Tisa_Dunav, pošto je Jegrička bila deo tog sistema.

*

Pedeset devete ja krećem u školu u selo i pola godine idem peške sa salaša osam kilometara svaki dan. Ponekad me biciklom tata odnese. S obzirom na to da je starija sestra već išla u školu mi smo razmišljali da se preselimo u selo. Kada smo dovoljno para skupili, kupili smo kuću u selu. U Zmajevu je bilo do-

sta švapskih kuća nakon pedesete. Kupili smo kuću od jednog Nemca, koji je rešio da ode u Viroviticu. On je još uvek tu ostao posle rata u delu gde su bili naseljeni Mađari.

Moja majka nije imala vremena da se bavi nama, inače je bila mlada žena, imala je samo dvadeset tri godine kad nas je sve izrodila. Ona je o nama više brinula fizički: da budemo nahranjene, oprane, nije imala vremena da se bavi nekim vaspitanjem. Kada sam došla u školu, videla sam neke lepe devojčice, udešene, sa mašnicama i lepim haljinicama, a nas je mama ošišala na muško, jer joj je to bilo najjednostavnije. Tada sam shvatila da moram u razredu da se izborim za svoje mesto. Pošto nikoga nisam poznavala, stala sam u prvi red ispred svih, i to je svima bilo neobično. Jedna učenica je bila popina čerka, druga najbogatijeg zemljoradnika u selu. Mogu reći da su u selu živeli vrlo ugledni Vojvodani, to je selo sa mnogo mađarskog stanovništva i to je bilo nešto što je mene oplemenilo. U školi smo imali jedno mađarsko odeljenje i tri srpska. Morali smo itekako da vodimo računa o nacionalnoj toleranciji.

Videlo se da meni nedostaje priprema za školu. Na primer, nisam znala da kažem mojoj učiteljici gde ja sad nakon škole idem, gde moja baka stanuje, kako se moja baka zove. Ja nisam zapravo ništa znala. Nisam znala na muzičkom da otpevam ni jednu pesmu, mada sam imala dobar sluh, divan glas ali ni jednu pesmu nisam znala, jer nas niko nije naučio. Učiteljica je bila korektna, imala je malu čerku, a bila je u drugom stanju sa drugim detetom. U meni je videla intelektualni potencijal deteta nepripremljenog za školu, a koje je, uz to, počelo da piše levom rukom. Njoj sam ja bila problem, pored jednog dečaka koji je došao iz ukrajinske porodice, isto levoruk, nepripremljen za školu, i uz to je teško sve shvatao. Ja nisam morala da pišem desnom rukom, ona me nije terala. To su bili tek počeci nove pedagogije kod nas. Na kraju prvog razreda imala sam četvorku iz srpskohrvatskog i iz muzičkog. Nažalost, došla je na zamenu druga učiteljica, zapravo učiteljica moje starije sestre, koja je bila stroga i stalno me poredila sa mojom starijom sestrom koja je bila dobra učenica. Meni je to smetalo i uporno sam se borila za svoje mesto. Kasnije, kada je i moja mlađa sestra krenula u školu, i njena učiteljica je malo zamenjivala moju i ona me je poredila sa mojom mlađom sestrom. Kao srednja imala sam potrebu da se sama borim i u kući i u školi. Da se dokažem da nisam ništa lošija od njih dve, jer su obe bile veoma dobre. Jednom je direktor škole mojoj mami rekao da smo u istoriji škole nas tri bile najbolje učenice tada. Ja sam tu bila od nas tri najlošija, mada sam bila dobra. One su dobro pisale sastave, što mene nije krasilo i onda su uvek rekli: jao, to bi Verica bolje.... to bi Evica bolje.. Kod kuće ista borba: starija je bila nešto bolešljiva, imala je žuticu pa je posebno bila zaštićena. Mlađa je uvek imala kompleks da je svi zapostavljaju zato što je najmlađa. Mene niko nije gledao. I taj položaj srednje za mene je bio dobar jer nisam očekivala ničiju zaštitu niti podršku, nego sam se sama borila, što je ostalo do danas. Na primer, sećam se,

mama ispeče pet jaja za nas tri i onda sam ja uvek nekako prigrabila dva, a one se nekako nisu snazile u tome svemu. Onda mama kupi sto grama salame, tada je to tek počelo da se pojavljuje u radnjama, naravno da nam svima to nije dosta. Rekla sam tada da će biti mesarka da se konačno jednog dana najedem te salame, da kupim čitavu rudu. Jednom sam to učinila kada sam odrasla, a posle mi je bilo muka ceo dan!

*

Za moje roditelje, pogotovo za mog oca, nas tri smo bile centar sveta. Tata sada ima osamdeset pet godina, a mama sedamdeset i šest. Kad smo bile deca, majka je bila stroža, ona je bila ta koja je brinula o nekim važnijim stvarima. Otac se brinuo o nama, mi smo za njega bile najlepše, najpametnije, što on nikada nije propuštao da nam kaže. Njegova pohvala nas je vodila i zbog toga smo bile uspešne. Pogotovo sam se trudila da budem najbolja (i danas se trudim). Kada sada idem kod mame i tate u posetu vodim računa da mi je kosa čista i uredna... tata mi odmah skrene pažnju: - Jao, sine, nešto imаш koji kilogram više! (Da li je to zbog toga što nemaju sina, a nisu nikad hteli priznati pogotovo moj otac). Moja mama je mudra, ta ličko-hercegovačka diplomatska crta u njoj uvek preovlada, mada u sebi pomisli, nikada neće to i reći. Otac hoće, i to me nekako uvek motiviše da idem napred. Svaki moj javni nastup on će pohvaliti, on to gleda, on to prati, on je na mojoj strani. I ja sam taj princip primenila u vaspitanju svojih sinova.

*

Upisala sam se u Novom Sadu u Srednju medicinsku školu, Odsek za laborante. U našoj kući se smatralo da je bolje završiti neku srednju školu pa da imаш zanat, a posle ćeš videti šta ćeš, nego da se ide u gimnaziju pa.... Starija sestra je krenula u gimnaziju i ja sam mislila da idem, ali je moja najbolja drugarica zapravo uticala na moju odluku, jer je ona odlučila da ide u zubotehničku, pa sam ja krenula u medicinsku, što je bilo u istoj zgradici. Ta moja najbolja drugarica iz osnovne škole je bila jedna od onih devojčica sa mašnicom Danilka Kavgić. Lepo smo se slagale, moj temperament i njena smirenost. Lako smo položile prijemne. Bila sam dosta nesigurna jer sam dolazila sa sela. Prvu godinu smo putovale svaki dan vozom, a posle i autobusom. To je bilo naporno, jer se išlo do voza tri kilometra tamo i tri nazad, pa onda ovde od stanice do škole i opet natrag. Mama mi da za autobus, ja idem peške da bi pare sačuvala. Učila sam u vozu, na primer, napamet sve pesmice za srpski (tada je to bio srpskohrvatski) i njih danas znam.

U Medicinskoj školi je bilo više devojčica, i to je možda uslovilo da imam puno drugarica i da se dobro razumem sa ženama. U prvom srednje sam videla da mogu da savladajuem svoj narcizam: sve mi to prija, postajem najbolja

učenica u razredu vrlo brzo. Moje koleginice me zovu štreberka, što doznam mnogo kasnije iz razgovora sa njima. Do kraja četvrte godine imam sve petice i četvorku iz fiskulture! Tada se ocene nisu poklanjale - imaš sve petice, ali imaš četvorku iz fiskulture. Učestvovale smo na sletu u toj godini i sve smo doobile četvorke, jer nastavnica fiskulture nešto nije bila zadovoljna.



Maturska slika iz Medicinske škole, 1971.

Leta smo provodile u radu, najčešće kao radnice na poljoprivrednim dobrima: beremo hmelj, kopamo, raščupavamo repu, zarađujemo pare da bi se obukle i da bi imale neka početna sredstva kad počne škola. Ono što je najvažnije jeste da me je rad očeličio, tu sam prosto shvatila šta je zapravo rad i da ako radiš možes i da imaš.

Ništa more! Moja najbolja drugarica, Branka Božićić bila je Novosađanka. Ona je jako volela moju prirodnu dugu crnu kosu i ona me je malo menjala u 'gradsku' devojčicu. Nisam čupala obrve, pa mi je ona očupala obrve, a moja razredna mi je prigovarala: - Vidi malu kako je očupala obrve! Bila je sjajna profesorica istorije, i uvek mi je skretala pažnju na oblačenje. Tada su se nosile mini suknje i šorcevi, a mi smo, kao i svi mladi, pratile modu.

U to vreme u Vojvodini su bile ogromne hmeljare u kojima se najbolje zarađivalo. Ja sam sebi postavila cilj da moram biti najbrža beračica u celoj hmeljari. Na radu ima stotine žena, muškaraca, dece, i treba sad među njima biti najbolja. Stanojka je bila najbrža, najvrednija žena u selu, a ja sam uspela da naberem u toku dana više hmelja od nje. Imala sam trinaest godina, to se dobro sećam! Kad sam bila u srednjoj školi, radila sam na poljoprivrednom dobru Kamendin, blizu Zmajeva. Tu sam se zbližila sa ženama, jer uglavnom su tamo radile žene. Koreni mog kasnijeg aktivizma i dobre saradnje sa ženama su, s jedne strane, bili kod nas u kući, u saradnji sa sestrama i majkom, sa ocem koji nas je razumeo, i, sa druge strane, u iskustvu koje sam stekla u radu sa tim ženama, a taj rad je trajao gotovo desetak godina.

*

Kad sam završila srednju školu sedamdeset prve godine, dvoumila sam se da li da se upišem na Medicinski fakultet ili na Prirodno-matematički na biologiju. Prevagnula je Biologija jer sam shvatila da sam emotivna i da bi me rad kao lekara iscrpljivao. Položila sam prijemni i počela da studiram i putujem iz Zmajeva u Novi Sad na predavanja. Pošto je i Branka upisala biologiju nastavila sam da se družim s njom. Ona danas živi u Americi, već oko dvadeset godina, retko se viđamo, ponekad se dopisujemo, ali ona i danas kaže da sam ja njoj najbolja drugarica.

Shvatila sam da učenjem mogu da postignem dobre rezultate, ali mi je dosta vremena odlazilo na putovanja u grad, pa sam nakon treće godine prešla da stanujem u studentski dom.



U Studentskom domu

*

Rano sam se zadevojčila. Još u selu sam počela da se zabavljam sa nekim momcima iz sela ... imala sam dosta momaka. Ostavljala sam ih čim su počeli da me uhode, da me kontrolišu, da prave neke ljubomorene scene... ali i danas sam ostala s njima u dobrom odnosima. To su naravno bile neke platonske ljubavi. Na selu su bile ograničene mogućnosti izlazaka. Moji roditelji su bili dosta strogi. Jedne večeri, isla sam već u srednju školu, ostala sam bila do pola jedan

noću, što je bilo nedopustivo. Mislila sam šta sad da radim: ako dodem, mama i tata skaču, onda sam se još na čošku, pet-šest kuća pre naše, izula i tiho ušla kroz baštu, s druge strane kuće, i uvukla se u krevet. Mama i tata su spavali, pa me nisu čuli. Nas tri smo spavale u jednoj sobi, čak sam dugo spavala i u krevetu s mojom mlađom sestrom. To mi je bilo dobro jer se sobe nisu grejale. Ujutru kad su oni ustali, videli su da sam tu, a mama me je pitala: - Pa, sine, kad si došla? Kažem rano, pa sam legla, vi ste verovatno već zaspali pa me niste čuli! Bila sam spretna i snalažljiva, što moje sestre nisu. Moja mlađa sestra kad je krenula da izlazi, nije imala meru. To je već neko drugo vreme bilo - kikotala se sa nekim momkom iz susednog sela na klupi i onda sam ja uzela metlu i išla da je vijam, što mi nikad nije oprostila. Komšije su ujutru pitale moju mamu: - Jel' se to neka tvoja kikotala? A mama je rekla: - Ma kakvi moja! Jednom je jedan momak celu noć svirao ispod mog prozora na gitari i pevao pesmu italijanskog pevača Alba-na koji je tada bio moderan. Ja, naravno, zaspala ko top nisam ništa čula. Opet su mamu pitali: - Jel' to nekoj tvojoj svirao? Mama kaže: - Ma kakvi!! Usput, najgore je bilo što je mama rekla da nije mogla celu noć da spava, a ja nisam ni čula.

*

U seoskoj osnovnoj školi su bile sekcije, ja sam bila aktivna u sekciji za biologiju. U srednjoj školi nisam bila aktivna, jer sam puno učila, a na Fakultetu je već bilo nekog aktivizma, ali biologija ima puno terenskog rada na koji mi je odlazila energija tako da mogu reći da tokom školovanja i studiranja nisam bila aktivna u nekim drugim sferama. Na završnoj, četvrtoj godini studija sedamdeset pete godine sam postala članica Saveza komunista. Govorilo se da se ne možeš zaposliti, ako nisi u Partiji. Ja sam praktično završila Fakultet za četiri godine, bez apsolventskega staža, sa visokom prosečnom ocenom, sedamdeset i šeste, ali je već postojao problem zapošljavanja, biolozi već nisu bili naročito traženi. Odmah sam upisala postdiplomske studije iz ekologije biljaka kod profesora Milana Čanka i počela i da polažem ispite. Konkurisala sam na televiziji u informativnom programu kao realizatorka. Na konkursu od šezdesetak nas prijavljenih primili su nas dve - obe smo bile završile biologiju. Eto, bila sam primljena već na prvom konkursu, a zapravo to nisam volela. Sećam se, imali smo test iz opšte kulture i razgovor. Ja sam već u razgovoru ubedila jednog od glavnih urednika da sam zapravo ja ta koju oni treba da prime. Hoću da naglasim koliko je važan intervju sa poslodavcem. Tu je bila i lepa zarada.

Iz rada na Televiziji Novi Sad sećam se lepih stvari, saradnje sa ljudima od kojih se moglo naučiti, kao što je bio direktor Televizije Budakov... Ali se sećam jednog nemilog događaja iz sedamdeset osme godine (samo nekoliko godina pre Titove smrti) kad su se mojom greškom u programu Dnevnika potkrale neke greške u vezi sa tekstom o Titu. Gledala sam da me glavni urednik dnevnika toga dana ne susretne!

Vrlo brzo se ukazalo mesto u Socijalističkom savezu radnog naroda Vojvodine, društveno političkoj organizaciji. Tražili su saradnika za zaštitu životne sredine koja je tih godina tek počela da se afirmiše kod nas. Moj magistarski rad je bio iz ekologije kod profesor Milana Čanka. U magistarskom radu sam obradila poplavne livade Petrovaradinskog rita sa ekološkog stanovišta. Radu je prethodio terenski rad i

istraživanje. Nas nekoliko je počelo da radi različite teme o ritu, ali sam jedino ja istrajala u tome da završim rad. Problem su bili komarci kojih je bilo toliko za vreme vegetacionog perioda da smo radili plačući. Nismo nikako mogli da se zaštitimo od uboda. Ali ja nisam htela da odustanem. Magistrirala sam maja sedamdeset osme godine, sa dvadeseti šest godina i tako bila najmlađa magistarka u Vojvodini. Naravno da sam bila oduševljena sopstvenim uspehom, nakon tolikog napora, i želeta da se posvetim više nauci, ali me je život odneo u drugom pravcu.

Naime, zaposlila sam se u Pokrajinskoj konferenciji Socijalističkog saveza radnog naroda Vojvodine, ali mene nije privlačila politika u to vreme, samo je bila lepa plata. Zadatak mi je bio da obilazim opštine, razgovaram sa građanima i građankama, to je bila vrlo široka saradnja sa ljudima. Radila sam tamo trinaest godina i tu sam ispekla zanat! Vodila sam značajne oblasti: obrazovanje, nauku, planiranje porodice, ekologiju, kao saradnica u prvo vreme, a i kasnije, dobila sam neko unapređenje. Saradivala sam sa ljudima od kojih sam mogla mnogo naučiti, budući da sam bila relativno mlada, na primer, od Dušana Popovića koji je bio predsednik Socijalističkog saveza, ali i književnik... Bilo je tu puno ljudi. Dogodilo se da niko nije htio da bude sekretar Konferencije za društveni položaj i aktivnost žena. Ja sam se prijavila i bila sam prihvaćena, bez obzira na to što sam bila mlada. Ono što je obeležilo taj period naše mladosti je to što smo živeli u Jugoslaviji koja je bila uvažavana u svetu i što smo mogli slobodno da putujemo sa našim pasošem. Imala sam sreće da sam sa malo para, obišla mnoge zemlje i gradove Evrope i mogla bih reći da mi je putovanje bilo hobi. Bila sam u Italiji - Rimu, Veneciji, Padovi, Trstu, Veroni. Predivni gradići, ljudi nama slični, veseli, razdragani. Čak smo jedno vreme putovali u Trst da bismo kupili garderobu. Pa onda Pariz, London, Beč, Budimpešta, Ženeva, Minhen, Salzburg, Bern, Bon, Berlin, Bazel, Frankfurt, Keln, Hag, Amsterdam... Na mene je nabolji utisak ostavio Pariz, pa London

Ono što je takođe bilo karakteristično za našu mladost je želja za učenjem. Čitali smo puno, jer nije bilo mnogo televizije. Slušali muziku... Ponosio si se onim što znaš, što si pročitao, video. Išli smo redovno u bioskop, pozorište, na koncerте. I ono što je takođe bilo dobro jeste da nismo bili uniformisani, nego različiti. Svako je želeo da bude originalan i da liči sam na sebe. Danas imam utisak da vlada uniformisanost, i kada je izgled u pitanju – frizure, garderoba... i druge karakteristike. Ovo se vreme dosta razlikuje od vremena kada sam ja bila

mlada. Nadam se da će društvo nešto učiniti da se neke navike mlađih izmene. Da se zna da se danju radi, a noću spava, a ne obrnuto. Da se reguliše rad kafana i klubova, da se smanje – poroci, droga, piće... Sve će, verujem, biti bolje kada mlađi budu imali pespektivu: posle škole siguran posao, mogućnost da dođu do stana, odu na odmor i zimovanje, da putuju.... Tada neće razmišljati o odlasku iz zemlje, želeće da ostanu ovde.

*

Kad sam bila u Socijalističkom savezu Vojvodine bavila sam se oblastima koje su i danas aktuelne: zdravlje žena, žene na selu... Mi smo imali neke programe koje smo sami kreirali u Pokrajini i one koji su bili dirigovani iz Republike, pa smo ih spuštali na niže nivo: pokrajinski, opštinski, a bile su zanimljive i mesne zajednice za rad sa ženama, jer su tada mesne zajednice imale značajnije mesto. U ono vreme položaj žene je bio drugačiji u društvu: mi smo sa ženama u seoskim sredinama vodile kvalitetne rasprave o raznim pitanjima koja su njih interesovala. Postojao je i Marksistički centar koji je sistematski istraživao radnički pokret, pa su između ostalih tema bile i one o ženama.



Boža Melkus, Aleš Bebler i Jelica u SSRNV u raspravi o pitanjima životne okoline

Iz ovog perioda sećam se obeležavanja Međunarodnog dana žena, Osmog marta. Danas se govori da je to komunistički praznik, a i tada je bilo dosta

lutanja oko značaja tog dana. Praznik se obeležavao radno, imali smo obično svečane akademije. Tamo gde su bile zaposlene, ženama je najčešće sindikalna organizacije poklanjala nešto, bilo cvet, bilo organizovana turistička putovanja ili samo novac. Organizovani su zajednički ručkovi, večere, zakuske... Vrhunac je bio da ženski deo kolektiva posle toga dana puste ranije kući, a žene su bile presrećne što mogu da naprave ručak na miru. Mislim da bi trebalo napraviti detaljnju analizu šta je Osmi mart značio u tom periodu, jer je njegovo značenje ostalo i danas, samo mu se ne pridaje takav značaj.

U ono vreme javna rasprava je bila obavezna, a i da nisu obavezne, mislim da su vrlo korisne. Danas i kad stave neki zakon na javnu raspravu, za to nema vremena, za to nema sluha, za to nema razumevanja i zato sada često dobijamo od gore zakone koji su loši. Evo primera: prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, danas se žene koje održavaju trudnoću tretiraju kao bolesne i dobijaju šezdeset pet posto od plate umesto celu platu. O tom Zakonu rasprava nije vođena, jer da je vođena nikad takav član ne bi bio prihvaćen u Skupštini. Pre ovog Zakona žene su za održavanje trudnoće dobijale 100 odsto nadoknade. Zato mogu reći da je socijalizam imao i dobrih strana kad su žene u pitanju. Imali smo posebnu Sekciju za planiranje porodice, govorilo se o kontracepciji, o karcinomu i slično. Bilo je i savetovališta za adolescente, savetovališta za brak i porodicu. To su bile institicije države koje su se kasnije ugasile, koje se tek sada ponovo oživljavaju.

Hoću da kažem da je taj Socijalistički savez u najširem smislu brinuo o mnogim stvarima kad su žene u pitanju. Pokrajina je tada imala svoju Konferenciju žena, predsednica je bila veoma uvažavana i bila članica Predsedništva po položaju i uticala je na politiku. To je bila Dušanka Uzelac, onda Zorica Štrbac - u vreme kad sam ja radila. Mislim da je Ida Sabo bila jedno vreme predsednica Konferencije. To su bile ugledne žene, sa zaslugama. Kasnije je već počeo ključ da radi, što znači da je neka mlađa osoba ili pripadnica nacionalne zajednice imala više šanse. Ključevi su tada davali bolje rezultate nego kvote sada. Bilo je više žena u organima vlasti nego što je sada. U poslednje vreme je malo bolja situacija.

Žene u selima su bile organizovane, što je bilo jako dobro. I sada ima još ostataka aktiva žena po selima. One su tu imale različite programe. Bavile su se različitim aktivnostima. Na primer, na teme o ženskom zdravlju pozivale su lekarke i lekari da govore o zdravlju i ishrani.

Bilo je i kurseva šivenja i drugih kurseva za žene. Ženski aktivni su bili spona između Pokrajine, opština i mesnih zajednica. Mesne zajednice su tada imale veću snagu, imale su neke nadležnosti i samostalnost. I dalje sam se bavila naukom, iz oblasti ekologije. Imala sam negde oko dvadeset radova ako ne i više, ali sam posustajala. Došla sam u poziciju da razmišljjam šta dalje: porodica, deca ... nauka... Prijavila sam bila temu za doktorski rad, koja mi je i odobrena (devetog aprila osamdeset prve):

«Jelica Čapaković završila je postdiplomske studije i odbranila magistarski rad iz oblasti fitocenologije, a takođe je i autor izvesnog broja radova koji obrađuju problematiku istraživanja vegetacije. Prema tome ispunjava formalne i stvarne uslove za izradu doktorske disertacije koju je predložila. Istraživanje vegetacije okoline Novog Bečeja je od naučnog značaja i do danas nije bilo obrađivano. U skladu s tim Komisija za ocenu teme doktorske disertacije i podobnosti kandidata predlaže:

1. Da se mr Jelici Čapaković odobri izrada doktorske disertacije jer za to ispunjava sve uslove.
2. Da se prihvati tema diserkcije pod naslovom «VEGETACIJA OKOLINE NOVOG BEČEJA – FITOCENOLOŠKA I EKOLOŠKA STUDIJA».
3. Da se s obzirom na problematiku koja će se u tezi obrađivati za rukovodioca odredi prof. dr Stanija Parabucki.»

Istraživanje na terenu za doktorat uradila sam pre nego što sam rodila prvo dete osamdeset druge godine, ali kad sam postala majka i imala još mnoge druge obaveze rad na završavanju doktorata sam sve više i više gurala u onaj deo koji kaže ‘može

da čeka,’ onda sam videla da ne mogu sve. Ali da kažem zašto su bila važna vegetacijska istraživanja. Bilo je jasno da će prirodni biljni pokrivač u najskorije vreme biti potpuno uništen, jer je prostornim planom razvoja AP Vojvodine do 2000. godine, dakle u budućnosti od dvadeset godina, bilo predviđeno da se sve neobradive površine ‘privedu kulturi’. Samo jedan mali deo ovog područja, i to Slano Kopovo, bilo je predviđeno za zaštitu, pa sam htela da ispitam njegove različite vrednosti kad je vegetacija u pitanju, da se oni delovi koji su tipični stave pod trajnu zaštitu kako bi se sačuvali tragovi celokupne prirodne vegetacije srednjeg Banata.

U onom trenutku sam se posvetila porodici, doktorat sam stavila da čeka, ali nisam mislila da ga neću završili. Život me je poneo u drugom smeru i tu skoro sam sve te materijale iz tog mog ‘drugog života’ stavila u neke kutije i odnela na tavan kod mame u selu, ne verujem da će mi ikad trebati.

Te osamdeset prve godine, sa dvadeset i šest godina sam se udala, i kako to biva, bračni život smo počeli kao podstanari. Sledeće godine smo dobili sina Nikolu (sad ima dvadeset pet godina, apsolvent je na Pravnom fakultetu), a nakon tri godine Aleksandra (sad je četvrta godina na Prirodno matematičkom fakultetu na smeru za turizam).

Ne žalim zbog ovakve odluke. Ima mnogo smisla i lepote odgajati decu. Kada su mi deca bila mala, muž je radio u preduzeću «Ivan Milutinović» iz Beograda u Libiji. Sa prekidima, boravila sam u toj divnoj zemlji tri godine. Nikola je imao tri i po, Aleksandar pola godine kad smo tamo bili (tamo je i dobio nadimak Sandro, koje danas svi koriste i mnogi i ne znaju da se zove Aleksandar). Bili smo smešteni u jednoj velikoj klimatizovanoj vili pored čistog, toplog

mora, nešto divno! Nisam radila, nego sam brinula o deci i mogu reći da sam se jako lepo osećala u toj ulozi. Ono što mi je ostalo u sećanju je da je položaj žene u muslimanskom svetu zanimljiv i da mi imamo predrasude: da su obespravljene i nevidljive. Situacija je drugačija: one su glavne u kući, imaju svoja prava koja su jasna i veoma su cenjene u društvu.

*

Nisam uspevala da pomirim privatno i profesionalno u tom smislu da istovremeno napredujem u oba smera. Odredila sam prioritete u tom vremenu. Prihvatile sam model koji su mi preneli moji roditelji, da su deca centar sveta. Imala sam i pomoć svekra i svekrve, koji su imali visoko obrazovanje, a moja mama i tata su pomagali u hrani, ponekad su uskakali i za čuvanje. I jedni i drugi su mi puno pomogli pri vaspitanju i odgajanju dece. Jedno vreme smo zajedno živeli sa svekrom i svekrvom. Taj deo mi je bio izuzetno težak, jer sam bila naučila da o svemu odlučujem, a tad sam morala da pravim neke kompromise.

Osamdeset i sedme sam dobila stan, pa smo se menjali sa svekrom i svekrvom: mi smo ostali u njihovom većem stanu, oni su otisli u manji stan koji sam ja dobila. Svekar se celog života bavio politikom i dok smo bili s njima u zajednici čula sam puno o politici i onda sam shvatila da mene politika zanima. To je bilo turbulentno vreme u našoj politici: godine raspada Jugoslavije, brzo su se gase pokrajinske ustane, gasi se i Socijalistički savez, organizacija u kojoj sam bila zaposlena.

Ostala sam bez posla. Dve godine sam imala plaćeni minimalni dohodak. Iz situacije blagostanja, lepe plate (oko dve i po hiljade maraka), došla sam u situaciju da razmišljam o novcu i da nemam posao. Već posle šest meseci, bez obzira na to što sam imala minimalni dohodak, moja deca su shvatila da sam vrlo nesrećna i pitali su me: - Mama, zašto ti više ne ideš na posao? Bilo mi je jasno da ja njima nisam potrebna nezadovoljna.

*

Devedesetih godina srela sam na ulici Dragoslava Petrovića sa kojim sam sarađivala u Socijalističkom savezu, a koji je bio predsednik upravo formirane stranke Ante Markovića, Saveza reformskih snaga Jugoslavije za Vojvodinu, za koju sam ja u tom momentu glasala. Ponudio mi je da radim u Stranci. Teško mi je bilo da se opredelim, pošto je to bilo i teško i opasno vreme i stranke građanske i demokratske orijentacije su bile na udaru. Prihvatile sam i nikada se zbog toga nisam pokajala, naprotiv. Ostala sam na tom poslu deset godina, bez radnog staža - po ugovoru o delu. Zarada je bila dobra, ali sam sama uplaćivala radni staž. Uplaćivala sam samo penzijski staž, a ne i radni, pa sada imam trideset godina penzijskog i dvadeset i tri godine radnog staža. Znači, bili smo kažnjeni onda režimom Slobodana Miloševića, a kada smo mi dvehiljadite doš-

li na vlast, naši su nas kaznili, jer nam to nisu priznali. Ta odredba je bila i na Ustavnom sudu, ali je Ustavni sud odbio žalbu, što je nepravda.

U Reformistima je bilo jako dobro. Jednom nas je posetio guverner Avramović. Rekao je da ne zna da je u stranci, mislio bi da je u Akademiji nauka jer su članovi stranke bili uglavnom intelektualna elita: profesori univerziteta, stručnjaci iz raznih oblasti, književnici, ugledni građani i građanke. Predsednici su se menjali: prvi je bio Dragoslav Petrović, pa onda jedno vreme Ratko Filipović; Momčilo Grubač je bio predsednik Skupštine stranke. Posle je došao Mile Isakov za predsednika. Ja sam bila u stranci jedina zaposlena osoba i radila sam sve moguće poslove: od sekretarke stranke do čišćenja prostorija, kuvanja kafe, vođenja zapisnika, organizovanja velikih skupova, izbornih aktivnosti, prijema uglednih gostiju i delegacija... Sve ove poslove sam lako obavljala, jer sam imala dragoceno iskustvo iz rada u Socijalističkom savezu. Polako sam se izgrađivala u veštinama važnim za politiku putem raznih seminara. Nešto kasnije sam počela da se bavim ženskim aktivizmom, jer je to počelo da biva važno za stranku. Naša stranka je socijal-demokratske orientacije i pošto je u takvim strnkama u Evropi žensko pitanje bilo važno, onda je i u našoj zemlji polako počelo ovo pitanje da dolazi na dnevni red. U našem programu je bilo poglavlje koje se zvalo Ravnopravnost polova. Taj program je tada više bio usmeren na majčinstvo, zaštitu deteta... Za početak je to bilo dovoljno jer zapravo нико u stranci nije bio za tu temu previše stručan. Na primer, program je pisao Duško Radosavljević; imao je dobru nameru, nije imao znanje o dostignućima feminizma, nego se ova tema uklapala u opštu temu o ravnopravnosti kao takvoj. Tako sam tokom jedne decenije, od devedesete do dvehiljadite, polako kroz rad i edukaciju napredovala.. Nije to bio jednostavan i lak posao. Na primer, u početku smo se borili da u prostorije stranke ne podmetnu eksploziv, ja sam imala zaštitni uredaj da, ukoliko neko uđe, mogu da alarmiram. Bila sam dosta hrabra, ali zapravo nisam ni bila svesna koliko je to sve bilo opasno. Tada sam počela da sarađujem sa nevladinim organizacijama koje su se uveliko bavile pitanjima rodne ravnopravnosti. Išla sam na seminar «Žene to mogu», zatim na seminar održan u Ženskim studijama pod nazivom «Više žena u parlamentu» devedeset devete gde smo vežbali i elemente javnog nastupa. Pohađala sam sve što mi je bilo dostupno. Uvek su postojale neke organizacije koje su strankama, pogotovo parlamentarnim, a Reformisti su to bili - u to vreme naročito vojvođanskim da ponude dobre seminare i dobre predavače. Stalno smo bili u kvoti parlamentarnih stranaka koje su obučavane: žene, mlađi pa i lideri. Ja sam često išla na obuke umesto lidera, ako su sprečeni. Kad je bila obuka za lidera, onda su je držali vrhunski predavači i predavačice. Sve što sam mogla posećivala sam, učila, sakupljala informacije i tu sam ispekla zanat javnog nastupa i svih njegovih formi. Onda smo u Stranci formirali Forum žena i muškarci su nas zaista podržali, oni su to telo videli kao mehanizam koji će njima pomoći da

sprovode svoju politiku, a mi kao telo koje će voditi politiku koja se njima baš, kasnije se pokazalo, neće dopasti. Na primer, ne dolazi u obzir da mi imamo podračun, a bez finansijskih sredstava ništa ne možemo da uradimo. Hteli su da nas drže na uzdi da radimo za dobrobit Stranke, ali da nemamo samostalnost, odnosno svoje finansije. Tu sudbinu su doživljavale i žene u mesnim zajednicama i aktivima žena. Predsednici saveta, koji su u najčešće bili muškarci, ucenjivali su ih tim podračunom, tačnije da materijalno u Stranci zavise od njih, što je opšta pojava.

Funkcioneri u strankama su na mnogo načina manipulisali ženama. Sećam se da je gospodin Isakov tražio od Teodore Vlahović, naše poslanice u Narodnoj skupštini Republike Srbije, da glasa za nešto, a onda mu je ona rekla da ne može da glasa suprotno svom uverenju - on ju je na sledećim izborima isključio iz Predsedništva stranke. Upravo taj primer često pominjem da pokazujem kako se žene eliminišu unutar stranke, što su uradile i druge stranke prema «neposlušnim» ženama. Tada sam videla da muški predstavnici u Stranci uklanjuju žene koje jasno i glasno iznose svoje mišljenje. Mada, moram priznati, slično je bilo i prema nekim muškarcima.

*

Dvehiljadita godina je bila jako važna iz nekoliko razloga. Prvo, tada sam i završila taj kurs na Ženskim studijama «Više žena u parlamentu». To me je ohrabrilo za dalji rad. To je bio jedan od najboljih kurseva kojem sam prisustvovala i gde sam najviše naučila. Bio je sveobuhvatan, dovoljno je dugo trajao da se naučeno znanje slegne, imao je različite segmente koji su zapravo nama političarkama nedostajali. Bilo je žena iz različitih stranaka demokratske orientacije koje su se, nažalost, osipale. Shvatila sam da su žene u tom pogledu nesolidne, što se kasnije potvrdilo u mnogo slučajeva - sklone su odustajanju, manje su sklone napredovanju u strankama. Možda nisam bila najtalentovanija, ali sam bila najupornija. Kod kuće sam radila i taj seminar završila sa završnim radom gde smo nas dve (od grupe sa petnaest-sesnaest polaznica na početku) u formi debate branile stav da je trebalo više žena u parlamentu. Ishod debate je bio da je pobedila koleginica koja je zastupala negativan stav – da ne treba više žena u parlamentu! Njena je argumentacija bila odlična, sva prožeta šešeljevskim tezama o potrebi vraćanja žene u porodicu uz šporet i varjaču i decom oko nje... šta će žene u politici. Njena argumentacija je zapravo bila potpuno uklopljena u aktuelnu situaciju, a moja je trebalo da bude vizija kako bi postojeću situaciju trebalo menjati.

Shvatila sam da je mnogo teže braniti stav 'za' nego 'protiv' u debati. Primjeno na politiku – lakše je biti u opoziciji, nego u poziciji i vršiti vlast. Te dvehiljadite godine se mnogo toga dobrog u našoj zemlji dogodilo i ja sam i u Stranci dobila bolju poziciju. Reformisti Vojvodine su dobili dosta vlasti i po-

čela je jagma za funkcije - lideri su na visokim pozicijama videli samo sebe, ni jednu liderku! Dobili smo mesto potpredsednika Izvršnog veća, imali smo devet poslanika i ni jednu poslanicu u Pokrajinskoj Skupštini, i dobili smo mesto članice Izvršnog veća Vojvodine za unapređivanje položaja žena u Vojvodini. To je mesto kojim se ulazi u Izvršno veće. Za to su se izborile žene iz Demokratske stranke. Pri tom mislim da su planirale mesto za ženu iz njihove stranke jer je zaista Demokratska stranka tad imala aktivnih i prepoznatljivih žena koje su i u oblasti ravnopravnosti polova bile edukovane. Međutim, sticajem nekih okolnosti, to mesto, kao manje važno u podeli, one nisu dobile. Mile Isakov, koji je bio predsednik naše Stranke u to vreme, imao je neke svoje kandidatkinje koje nisu imale nikakvog predznanja. E, gle čuda! Javio se jedan kolega i rekao da on misli da bi obavljaо taj posao dobro. Jako je bilo važno dobiti mesto u Izvršnom veću, vrlo je to prestižna funkcija. Ja to tad nisam tako ni gledala, ali sam se onda javila za reč i rekla da ja imam znanja, da nisam bila svesna toga da će možda to jednog dana meni zatrebatи, i da sam se za tu oblast zainteresovala, uz to sam formirala Forum žena u stranci, pa smatram da bi taj posao najbolje obavila. Na to su čelnici prekinuli sastanak i rekli da predlog prenoći. Odlučio je da potpredsednik Vlade, odnosno Izvršnog veća, bude dr Duško Radosavljević, što je bilo dobro rešenje. Sutradan je mene pozvao predsednik stranke i rekao da posle svih razmišljanja i on misli da sam ja u pravu. Zaista mi je bilo drago da je tako odlučio, i to cenim kod njega - da je znao da promisli.

Dalje se sve veoma brzo odvijalo. Sutradan je bila inauguracija u Skupštini Vojvodine. Taj događaj su prenosili mediji i, naravno, videla me moja majka na televiziji. Ona, za koju sam rekla da je odmerena žena, nije propustila da me pita: - Sine, pa nije valjda da baš nisi imala neki sako da obučeš? Na sebi sam imala bordo majicu koju sam kupila na pijaci. Bila je nova i meni je to bilo svečano. Jer čitavu deceniju nisam imala stalno radno mesto, što je ostavilo traga i na naš standard.

Kabinet Đorđa Đukića, predsednika Izvršnog veća Vojvodine, imao je tada četiri žene, što je bilo blizu trideset posto. One su me podržavale. Nije bilo lako ostvariti neke ideje i planove koje sam imala. Često su te ideje izazivale smeh na sastancima... Ja sam bila sama, nisam imala saradnice, nisam imala budžet, nisam imala mehanizme za ostvarivanje ravnopravnosti... Sve je to trebalo tek postaviti i zakonski sprovesti. Od mene je zavisilo kako ću se snaći, mogla sam da ne radim ništa, ali to se, naravno, nije dogodilo. Uradila sam sve što se moglo uraditi da taj sekretarijat dobro radi i da se dobre ideje i planovi ostvare. Imala sam dobre saradnike u Savetu, pune dobre volje i odličnih ideja i iskustva.



U skupštini APV 2003. sa članovima Izvršnog veća

Godinu dana sam bila bez portfelja, članica Izvršnog veća zadužena za unapredivanje položaja žena... Počela sam da se borim kao lavica. Prvo, mediji su bili zainteresovani, davala sam svakodnevno intervjuje. Čitala sam, ubijala sam se od rada da odbranim tvrdnju da je Izvršno veće dobro postupilo što je uvelo jedinstven resor za žene kakav nije postojao u vlasti Republike Srbije. U međuvremenu je formiran i tamo, ali nije bilo znakova da će se uopšte išta u pogledu ravnopravnosti polova uraditi. Postojala je pri Saveznoj vlasti Komisija za decu i žene koju je vodila Margit Savović, ali posle njenog odlaska to je ostalo neosmišljeno.

Posle sto dana rada Izvršnog veća Vojvodine, predstavljen je izveštaj o radu, između ostalog je bio i podatak koliko je koji sekretar bio zastupljen u medijima, koliko je dao intervjuja, koliko je tema bilo zastupljeno. Posle Nenada Čanka, ja sam bila najzastupljenija. To je bio dobar početak, mediji su se zainteresovali i zadužili novinare i novinarke unutar svojih kuća da prate tu oblast. Bilo je mnogo konferencija za štampu na kojima su se otvarale nove teme iz ove oblasti. U međuvremenu, mi smo radili na vraćanju nadležnosti Vojvodini dve hiljade druge godine. Prethodna godina je protekla u samostalnom povezivanju sa nevladinim organizacijama koje su jedine imale potencijal, iskustva i znanja da mi pomognu. Tu sam našla saradnice i saradnike i otvarali smo teme jednu



U kabinetu Izvršnom veću

za drugom. Postepeno je pitanje ravnopravnosti žena postajalo jedno od značajnih i važnih. Jedan od političara je ocenio da sam ja tu temu uozbiljila u instituciji sistema. U Izvršnom veću Vojvodine su teme koje smo otvarali u početku izazivale podsmeħ, a kasnije - uvažavanje. Svi su itekako vodili računa kako će se ophoditi u javnoj sferi. Pri formiranju bilo kog upravnog odbora, nadzornog odbora, nekog tela, ja sam uvek skretala pažnju da nema žena, bez obzira na to što nije bilo obaveznih kvota, niti je bilo odluka kojima bi se obavezivalo neko upravno telo da vodi računa o procentu žena. To je izazivalo poštovanje. Naročito se prema tome s poštovanjem odnosio predsednik Izvršnog veća. Moram reći da je važno kad vam prvi među jednakima daje podršku i kada pri tom javnost, žene, muškarci, mediji to podržavaju. Obilazila sam seoske sredine, odlazila na sve skupove, što mi nije bilo manje važno. U međuvremenu, došlo je do reorganizacije i usvojen je predlog za ustanovljavanje Kancelarije za ombudsmana u Pokrajini. Pozvao me je predsednik Đukić i obavio sa mnom razgovor. Kaže, dobili smo rad i zapošljavanje, pošto si ti borbena, dokazala si se kao neko ko ume da se hvata u koštac sa teškim problemima, i ponudio mi je mesto sekretara u Sekretarijatu za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova i ja sam to prihvatile, naravno uz konsultaciju sa svojom strankom. U Stranci sam nekako u isto vreme dobila funkciju predsednice Gradskog odbora Reformista

Novog Sada. To je bila najvažnija organizacija u ovoj stranci u Vojvodini. Znači, i tamo sam napredovala tek kad sam dobila poziciju u Izvršnom veću Vojvodine. Mada je bilo skepse da li će ravnopravnost polova biti tu neki prilepak, uvek je personalno rešenje važno. Ja sam podjednako tretirala sve poslove Sekretarijata, mada je bilo primedaba da sam najviše pažnje posvećivala ipak rodnoj ravnopravnosti, što nije bilo tačno. Pre će biti da sam imala godinu dana prednosti u tom radu. Dobili smo budžet, napravila sam malu službu i za svaku oblast sebi izabrala najbolje saradnike: Zoranu Šijački - koja je dobra saradnica, ima puno znanja, inventivna, pismena, zatim Marinu Ileš, obe su završile Ženske studije i imale već dovoljno predznanja, zatim Dragana Božanića, zvani Boža. Ne želim da propustim da kažem da nam je u radu puno pomagala naša sekretarica Stana Ćubić, koja je dugo radila u Izršnom veću i znala je procedure, što nam je bilo jako dragoceno (nakon mog mandata, otisla je u penziju). Počeli smo da radimo intenzivno i za vreme mandata od četiri godine puno smo uradili. Sve što je bilo moguće uradili smo: napravili smo strategiju u oblasti ravnopravnosti polova, stvarali smo i jačali mehanizme.

Shvatila sam da je bitno za opstanak ideje da se formira mreža na lokalnom nivou i počeo je ceo posao oko mehanizama za rodnu ravnopravnost (koji je pomagao OEBS) sa licima u opština u kancelarijama za ravnopravnost polova. Pošto su sve opštine uglavnom imale demokratsku vlast, stvaranje mreže nije bilo problem. Prihvatile sam to kao dobru inicijativu. Za četiri godine smo u Vojvodini formirali u Sekretarijatu Savet za ravnopravnost polova, u kome su sedeli stručnjaci i stručnjakinje. Naročito je važno da smo osmislili mehanizam da se pojedinke i pojedinci nagrade za svoj rad – ustanovili smo nagradu za doprinos ravnopravnosti polova (jedinstvenu u Evropi). U poslednjih pet godina dodeljena je nagrada Svenki Savić, Marijani Pajvančić, Fuadi Sranković, Ani Bu, Mariji Srđić i Svetlani Ugarčin za njihov nesebičan doprinos u razvoju ženskog pokreta u Vojvodini. Nagradu dodeljujemo povodom Osmog marta, Međunarodnog dana žena. U poslednje vreme ima onih koji misle da te dve stvari ne treba povezivati. Za nas je važno da pokažemo javnosti doprinose onih žena koje su svojim radom dale doprinos, ali i da ostvarimo kontinuitet sa našim prethodnicama na internacionalnom nivou – sa onima koje su se početkom dvadesetog veka izborile za prava koja danas smatramo našim ‘prirodnim’ pravima – da biramo i nasleđujemo. Mada ima lutanja oko obeležavanja Osmog marta, svake godine sam se trudila da ga obeležimo evo na ovaj način i organizovali smo akademiju u holu Izvršnog veća. Polako su se mnogi privikavali na to da je za nas žene, za ženski pokret, ali i za borbu za ženska prava to naš najznačajniji praznik.



Sa dodelje nagrada

*

Osnovali smo SOS telefon, doprineli smo javnim zagovaranjem da se postavi bista Mariji Trandafil u javnom prostoru (kasnije je postavljena u hodniku Matice srpske). Na inicijativu Sekretarijata doneta je odluka o ombudsmanu, u okviru koje je izabrana zamenica za ravnopravnost polova. Skupština APV donela je Odluku kao najviši pravni akt za ravnopravnost polova i Deklaraciju za ravnopravnost polova. U Skupštini Vojvodine oformljen je odbor za ravnopravnost polova. Na kraju mandata smo u trećini opština u Vojvodini formirali mehanizme, edukovali smo žene koje su zadužene za ostvarivanje ravnopravnosti u tim sredinama, imali smo lepu saradnju sa nevladinim ženskim organizacijama. Poneseni našim aktivizmom i entuzijazmom i u Republici su počeli da se aktiviraju: formiran je Odbor za ravnopravnost polova u Narodnoj skupštini Republike Srbije i Savet Vlade Republike Srbije za ravnopravnost polova kao međuministarsko telo. Bilo je važno da ti novoformirani mehanizmi budu aktivni i da kontinuirano rade. Stvorila se dobra mreža. Saradivali smo sa međunarodnim organizacijama, sindikatom, potpisali smo sporazume o saradnji sa Ženskim studijama i sa Univerzitetom. Imali smo sreće da su dve rektorce imale sluha za ovu problematiku. Takođe smo potpisali Memorandum o razumevanju sa OEBSOM, sa Norveškom narodnom pomoći. Učestvovali smo

na seminaru «Žene to mogu» i podržali mnoge druge aktivnosti. Imali smo dobru saradnju sa okolnim zemljama, sa Paktom za stabilnost jugoistočne Evrope, posebno sa Sonjom Lokar koja je tamo zadužena za ravnopravnost polova. Mislim da je to bilo zlatno doba za razvoj inicijativa za ravnopravnost polova u Pokrajini. Završili smo četvorogodišnji mandat sa pripremljenim Nacrtom zakona o ravnopravnosti polova, koji je izradila vojvodanska ekspertska grupa, kao i Odluku o ravnopravnosti, polova. Bila mi je ideja da Skupština APV bude predlagач pred Narodnom skupštinom Republike Srbije. Tu je bio i kraj mog mandata i izabrana je nova sekretarka. Reformisti su se u međuvremenu rastocili – to je bio proces u kojem sam i ja bila jedna od stradalnica. Na republičkim izborima reformisti su totalno propali kao stranka, ali je predsednik unapređen – otisao je za ambasadora u Izrael. Tako je to u politici - sve je dozvoljeno i sve moguće!

*

Od članova Reformista koji su napustili stranku napravili smo novu stranku krajem mandata - Demokratsku Vojvodinu čija sam predsednica. Moje kolege su me izabrale za predsednicu novoformirane stranke, što mi je bilo drago. Ipak formiranje nove stranke u izbornoj godini nije najbolje, ali nekako smo zajedno sa vojvodanskim strankama napravili jednu koaliciju *Zajedno za Vojvodinu* gde smo dobili mandate. Mi smo parlamentarna stranka, na nivou Pokrajine imamo poslanika, imamo u nekoliko opština i u Novom Sadu odbornike i odbornice. Meni je pripalo sada mesto zamenice sekretara Pokrajinskog sekretarijata za rad, zapošljavanje i rodnu ravnopravnost (gde sam ranije bila sekretar). Ti izbori su pokazali kako funkcioniše politika. Nije važno sta si i koliko si uradio, kompetentnost i kvalitet, važna je samo stranačka pripadnost i uspeh stranaka i koalicija na izborima. Nemam naravno ništa protiv toga da pripadnici i pripadnice stranaka dobiju funkcije, ali ono za šta će se zalagati uvek i kada svi drugi odustanu, to je da su jednakovo važni kompetentnost i znanje.

Tokom poslednje tri godine poslanici su usvojili Zakon o ravnopravnosti polova u Skupštini Vojvodine i uputili ga u formi Predloga u Republiku na usvajanje. Izgubili smo tri godine!! Nisam optimistična kada je u pitanju usvajanje tog zakona u Republici, volela bih da nisam u pravu.

*

Ima i onoga čime bismo mogli da se pohvalimo. Malo smo uradili u vezi sa ženskim preduzetništvom. Na sreću, u poslednje vreme se i u Izvršnom veću o tome govorи, na tome su se dosta angažovali i predsednik i direktor Garancijskog fonda - obezbedili su povoljne kredite za one žene koje žele da otpočnu novi posao. Računa se da se tako može zaposliti između 500 i 1000 žena. Mi smo bili za formiranje Fonda za žensko preduzetništvo iz sredstava Fonda za

razvoj, koji se puni od privatizacije. Odatle bi krediti za žene bili davani ženama -preduzetnicama uz minimalne kamate. Garancijski fond je dao neke garancije i nekoliko agilnih žena iz ženskog pokreta su formirale u međuvremenu Akademiju za žensko preduzetništvo u Kikindi.

Aktualizovali smo pitanje smanjena siromaštva i nasilja u porodici i društву. U vezi s tim smo lobirali za donešenje dosta dobrih zakona u Republici, i uopšte zakona kojima se žensko pitanje tretira bolji nego pre. Zahvaljujući pre svega našim poslanicama, uvedene su kvote u izborne zakone: obaveza da se na listama mora naći 30 odsto žena, mada ta obaveza ne važi nakon izbora. Ima više žena na svim nivoima. Mislim da je to zasluga svih žena i iz politike i iz nevladinog sektora. Suprotno svemu tome danas, nakon osam godina, svedoci smo krize i pada ženskog aktivizma, usuđujem se da kažem i pada morala u tom pogledu. Moramo iz početka graditi aktivističke projekte. Koliko vidim na republičkom nivou će posle sledećih republičkih izbora biti mnogo više mehanizama, jer su se sada svi zainteresovali za sistemsko rešenja svega što se dovodi u vezu sa prisutnošću žena u političkoj moći zemlje. Vidim da političari poklanjaju pažnju izgradnji sigurnih ženskih kuća i mreže SOS telefona, pored toga i mediji, a i država je sve zainteresovana za izgradnju takvih institucija. Ja sam uvek smatrala da je to vrlo bitno.

*

Jedna je stvar dati se svim srcem na ostvarivanje ciljeva u koje čovek duboko veruje, a druga je stvar kako šira okolina takvu aktivnost vrednuje i ceni. Na jednom skupu koji je bio posvećen pitanjima kojima sam se ja sa mnogo uspeha i rezultata bavila, niko nije mene pomenuo, samo mi je prišla jedna novinarka koja godinama prati naš rad u Sekretarijatu i rekla: - Jelice, kako to sve izdržavaš, ovo svojatanje svega što si ti uradila?

Nesolidarnost, nekakva bezobzirnost, borba za opstanak u politici... pre su pravilo nego izuzetak, danas. Nekompetentne osobe prihvataju vodeće funkcije, samo zato što je eto sad njihova politička opcija pobedila. Shvatili su da su položaj žene u društvu i rodna ravnopravnost veoma važna društvena i politička pitanja. Nažalost, vrlo malo je žena u politici i u vlasti još uvek, a u međuvremenu su neke veoma kvalitetne i obrazovane nestale sa političke scene ili su prisutne bez velike moći. U takvoj opštoj situaciji onda je veoma važan podatak da sam ja jedina predsednica stranke. A koje stranke žena može biti predsednica? One koja nije previše moćna i atraktivna za muškarce. Shvatili su, ja bih rekla baš na osnovu onoga što se dogodilo u Vojvodini, da sad u toj našoj maloj zemlji Srbiji, treba govoriti o ženama i rodnoj ravnopravnosti, jer to donosi glasove žena na izborima, čija očekivanja bivaju uglavnom iznevarena nakon izbora. Mehanizmi za rodnu ravnopravnost postoje i u Crnoj Gori i na Kosovu i Metohiji, deo te aktivnosti nameće međunarodna zajednica, ali

oni veoma mnogo rade u oblasti ravnopravnosti polova. Mislim, okolne zemlje - Hrvatska, Slovenija, Bosna i Hercegovina, Makedonija. Mi smo u Vojvodini takođe puno uradili. Uspešno sarađujemo u regionu. Lideri stranaka uvek nekako na pogrešnu kartu zaigraju - ili dele ženama karanfile, ili im pišu pisma, ili šetaju ulicama, ili pričaju nespretno o nekim temama. Dopadalo mi se kako je to radio Zoran Đindić koji je shvatio koliko je to bitna tema, bila sam zadovoljna odnosom Gorana Svilanovića prema ovim temama, sve su to edukovani političari za razumevanje problematike rodne ravnopravnosti. Moramo se svi zajedno više obrazovati na tom pitanju. To treba političari to da rade zato što misle da im to može doneti političke poene i dobar rezultat na izborima. Promena će biti kad shvate da pedeset posto populacije ne koriste u dovoljnoj meri i da je to za prosperitet svake stranke manjkavost, a pre svega jeste dobar izborni rezultat. Želim da kažem da preovladava partijski interes nad rodnim, što je velik problem kod nas. Meni se jedino dopada što je ipak sada veći broj žena u parlamentima i na visokim funkcijama, jer je veći broj žena jedan od preduslova da se nešto uradi.

Nije dobro što je država indiferentna prema nevladinom sektoru, čak ima i negativan stav, a činjenica je da su ženske nevladine organizacije učinile mnogo toga pre nego što je Sekretariat oformljen. Zastalo se sa edukacijom žena, naročito onih novih koje dolaze u stranke i na odgovorne funkcije, onih koje žele da se obrazuju i sposobe za društveni i politički rad. Treba zaista puno toga još uraditi da u svakom ministarstvu bude lice zaduženo za ravnopravnost polova, naročito u onom koje brine o socijalnim pitanjima, ili o finansijama. Ne zaboravljam Draganu Petrović koja je takođe u Ministarstvu bila potpredsednica Saveta u predhodnom mandatu i zaslužna je za mnogo šta što je urađeno u Republici Srbiji. Svakako treba pomenuti Lejlu Ruždić Trifunović, predsednicu Odbora NSRS za ravnopravnost polova u predhodnom mandatu poslanica, pa i poslanice Gordani Čomić i Anitu Beretić koje su puno uradile na afirmaciji politike ravnopravnosti u Republici, koliko je u datim okolnostima bilo moguće u Skupštini Srbije. Pre svega se to odnosi na donošenje čitavog niza zakona u kojima je politika ravnopravnosti bila inkorporirana. To su Zakon o radu, Krični zakonik, Porodični zakon i drugi.

Nadam se da ćemo i mi usvojiti Nacionalni plan akcije i Zakon o ravnopravnosti polova, ali se bojim da ove dokumente ne stavimo u fioku što se inače događa u okolnim zemljama. Zakon o ravnopravnosti polova ne funkcioniše ni u Bosni i Hercegovini, ni u Hrvatskoj, a to je i nešto što nam je potrebno za ulazak u Evropsku uniju. Mislim da to ne treba dozvoliti! Ohrabruje me činjenica da članovi Izvršnog veća shvataju važnost ovog pitanja, a važno je da imate podršku muškaraca. Na primer, podržali su izgradnju Sigurne ženske kuće u Zrenjaninu, priča se i o tome da će podržati to i u Somboru i u Subotici. Sigurna ženska kuća u Novom Sadu sagradena je na osnovu iskustva ženske nevladine

organizacije, uz velik angažman moj kao sekretarke, ali mnogo više kao osobe koja duboko veruje u tu akciju. Sada njome upravlja Centar za socijalni rad gde podaci, nažalost, nisu transparentni - nisu me ni pozvali na otvaranje. Kuća pripada gradu pa ju je otvorila gradonačelnica! Poslednji podatak koji sam dobila od osobe koja je zadužena u Sigurnoj ženskoj kući je da ne boravi mnogo žena u njoj, jer treba da plati žena za sebe i dete, a refundira Centar za socijalni rad iz opštine iz koje žena dolazi, a deca plaćaju pola od te sume za dan. To je mnogo, jer žena koja traži zaštitu najčešće nema ništa. Mi smo radili na tome da žena boravak ne plaća, ali nemate vi sada sa kim da porazgovarate o tome. Ja sam pokušala da bar kroz medijsku kampanju dignem to na neki nivo, što je prošlo nezapaženo. Niko neće da se zamera ni sa kim, a novinari su sada oprezni da se ne bi sukobili sa nekim u gradskoj vladi. Zapravo nemamo podataka šta se tu događa. Mi smo se zalagali da i to bude institucija sistema pri Centru za socijalni rad, a da tu mogu da rade volonteri, zatim, članice nevladinih organizacija koje su obučene za taj posao - sve to ide dosta teško. Ja imam razumevanja za institucionalne mehanizme koje treba država da finansira.

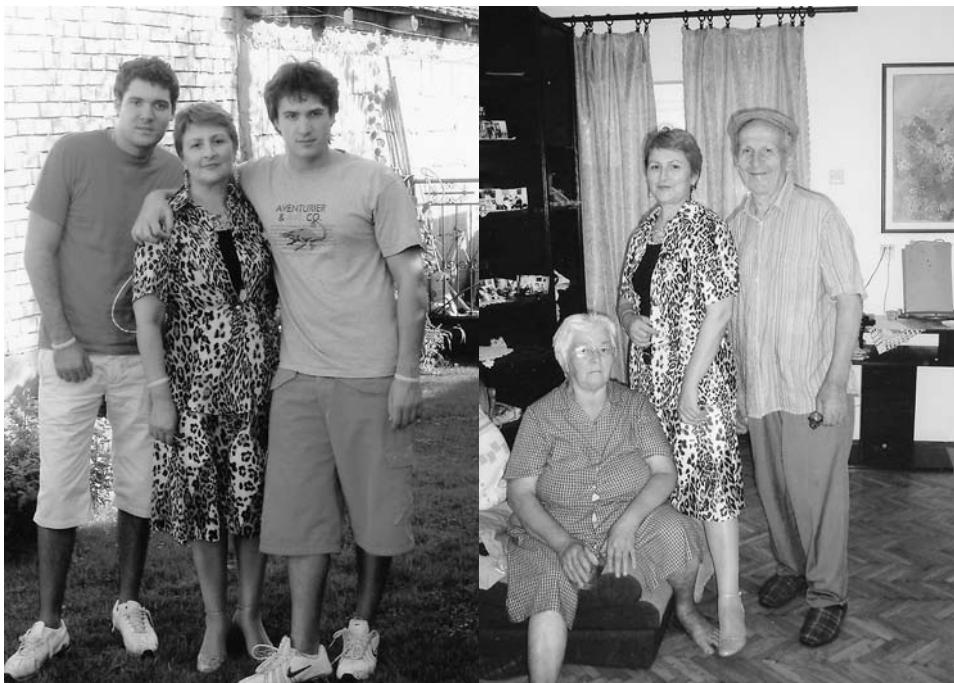
Trebalо bi da se promene zakoni koji nisu dobri, da sudstvo radi efikasnije, da imamo podataka oko sproveđenja zakona u vezi sa nasiljem u porodici i uopšte, da znam koliko je nasilnika udaljeno, koliko je žena ostalo u stanu ili u Sigurnoj kući, koliko je prijavljeno nasilnika, koliko je krivičnih prijava podnela milicija, a koliko drugi organi... Sve su to podaci koji mogu da se dobiju, ali još uvek ima tajni, moraš da uložiš truda da dobiješ neke informacije maltene preko gospodina Šabića zaduženog za sproveđenje Zakona o dostupnosti informacija od javnog interesa. Umesto da bude normalno da institucije sistema, koje postoje radi toga, daju podatke svima. Ako ne nastavimo aktivno borbu protiv nasilja i ako ne podignemo ponovo svi zajedno glas, opet će jaganjci utihnuti.

*

Sve je ovo bio važan deo moga života. Ali ono što je temelj i smisao moga bivstvovanja su naši sinovi i moja porodica, šira i uža. Sinovi me pre svega podržavaju u tome šta radim i kako radim. Daju mi pohvale, komplimente, ukažu i na nešto što im se ne dopada. Obojica prate šta se događa u politici, imaju svoja uverenja, što, mislim, nije uobičajeno kod mladih. Ipak uvek glasaju za političku opciju u kojoj je njihova mama. Obično idemo zajedno na glasanje. Puno mi pomažu u kući, pogotovu od kada sam jako zauzeta. To je doprinelo da se osamostale u tom pogledu. Dobri su studenti i dobri ljudi, što me posebno raduje. Bave se sportom, vole prirodu i zdrav život. Veoma su nežni prema mami. S druge strane, ja sam uvek tu - i kad je lako i kad je teško, da ih razumem, da zajedno rešimo probleme.

Za mene su moje sestre centar sveta. Starija, Verica, završila je fakultet dramskih umetnosti, živi sama u Beogradu i radi kao slobodna umetnica. Ona

je u porodici uvek bila povlašćena, za to se sama izborila. Puno zna o umetnosti, i ima široko opšte obrazovanje. A mlađa sestra Evica, završila je Fakultet političkih nauka, živi i radi u Novom Sadu. Meni je posebno draga njena čerka Sofija, koja je završila Srednju baletsku školu u Novom Sadu, veoma voli balet, ali je uspešna studentkinja treće godine Pravnog fakulteta u Beogradu. Veoma je vredna, bistra, i dosta liči na mene. Moj zet i ja smo joj dali ime, koje se i njoj sada sviđa, ali joj se nije svidalo kad je bila mala.



Sa sinovima, 2007

Sa mamom i tatot, 2006

Podršku mi daju moji roditelji o kojima sam mnogo pričala. Ali još jednom da podvučem, da smo im nas tri to vratile time što smo postale korisne članice društva. I danas često odlazimo u Zmajevu kod njih. Najlepše je kada se dogodi da svi dođu. Onda smo opušteni i mnogo se šalimo, a tata je glavni u tome. Često i pevamo, veselimo se životu.

Moje drugarice su mi važne. Pored onih koje sam sticala u školi i sa kojima se i danas viđam i družim, stekla sam i nove. Istakla bih Ružicu Mihajlović, ekonomistkinja, uvek je tu kada mi je teško. Zbog toga sam joj jako zahvalna. Draža drugarica mi je Kaliopa Jović, koja je tenutno u Beču, arhitektkinja, upoznala sam je na kursu engleskog jezika. Tu su i moji prijatelji iz dvorišta - Gordana Burić, pravnica. Uvek se radujem kada je sretnem, imamo teme i dobro se razumemo. Žene iz ženskog pokreta Milka, Marijana, Spomenka, Zorana, Svetlana,

Aleksandra, Ksenija, Nada, Gordana, Vesna, Danica, Sonja, Katica, Vera, Zorka, Maja, Nada, Jadranka...rado ih srećem, i naravno mnoge druge... Imam i moje omiljene drugove. Uglavnom su mlađi od mene: Drago, Senad, Radivoje, Voja, Bane, Đerdđ, Đorđe, Đula, Duško, Dule, Brana. Volim da se družim sa muškarcima, pošto imamo sasvim drugačije teme. Rado se srećem sa njima.

*

A sad o nečem sasvim ličnom, ali sa porukom od opštег značaja. Pošto stanujemo sedamdeset metara od Varadinskog mosta koji je srušen tokom bombardovanja devedeset devete godine, ja sam doživela veliki stres. Naš predivni stan na Keju žrtava racije bio je te godine, kako smo mi u šali govorili Bermudski trougao. Most Slobode, Žeželjev most, Rafinerija, Izvršno veće, Televizija.. svi ti objekti su jako blizu naše kuće, a bombardovani su žestoko. Doživela sam ogromnu brigu i razočaranje, što je neko mogao da dozvoli da nevini stradaju zbog načina na koji su vodili politiku. Brinula sam za sinove, koje smo odgajili i vaspitavali uz posao i moja ogromna odricanja. Taj ogromni stres nije ostao bez posledica. U proleće dve hiljade pete operisala sam tumor na jajniku, koji sam, po rečima lekara, mogla dobiti od velikog stresa. I danas se borim sa posledicama toga. Hrabra sam i pozitivna i to me održava. Kada idem u Institut u Kamenicu na terapiju, susrećem mnoge žene, stare i mlade, i čini mi se kao da je nastala epidemija kancera posebno kod žena. Nažalost, o brojkama se veoma stidljivo ili gotovo nikako ne govori. Ipak svi lekari govore o tome da ako se kancer na vreme otkrije može da se izleči. Retko govore da, i kada se ne otkrije na vreme, može uspešno da se drži pod kontrolom i živi u granicama mogućeg, ako se postigne kvalitetan život. Zato želim sve da ohrabrim da se borba isplati i da se ne treba predavati.

*

Danas sam aktivna u Ženskoj vladi. Šta je Ženska vlada? U organizaciji Evropskog pokreta, OEBS-a i dnevnog lista *Blic*, pre godinu dana je glasovima čitalaca i čitateljki (kojih je bilo preko 30.000), izabrana Ženska vlada. Aktivno sam se uključila u njen rad kao 'ministarka' za državnu upravu i lokalnu samoupravu. Ženska vlada je jedan lep eksperiment koji će se, verujem tek u budućnosti bolje osmisiliti.

Od 161 kandidatkinje izabrane su 22 ministarke (prema tada postojećim ministarstvima u Srbiji), potpredsednica i predsednica Vlade. Puno je tu poznatih žena, kao što su Ružica Đindjić, Marijana Pajvančić, Svenka Savić, Sonja Liht, Gordana Čomić, Ranka Savić, Snežana Lakičević Stojacić, Nataša Gospić, Jelisaveta Karađorđević... ali za mene i mnogo novih: Aleksandra Drecun, Svetlana Kišić, Dobrila Jakić Dimić, Gordana Perović, Milica Delević Đilas i mnoge druge.

Projekat je pokrenut sa uverenjem da žene mogu da izmene sliku društva

u kome živimo, a cilj same akcije bio je da širokoj javnosti predstavi dostignuća i darove visokostručnih žena u institucijama odlučivanja. Registrovale smo se kao udruženje građanki, sastajemo se i pokušavamo da uradimo nešto na promociji ženskog ekspertskeg potencijala, kroz razne vidove aktivnosti. Shodno Statutu Ženske vlade u daljem radu usmerićemo se na unapređivanje položaja žena, povećanje njihovog učešća u organima vlasti i ostvarivanje uticaja na javnu politiku. Nastavićemo da delujemo i na međunarodnom planu, da organizujemo stručne skupove i savetovanja, da objavljujemo publikacije i pokrećemo inicijative, s ciljem da doprinesemo, pre svega, promovisanju stručnog potencijala žena, ali i poštovanju ljudskih, ženskih prava, kritičkom promišljanju stvarnosti i konstruktivnoj komunikaciji.

Naše članice, ali i stručnjakinje iz mnogih oblasti, promovisale su na međunarodnim skupovima projekat Ženske vlade. Ova ideja privukla je veliku pažnju i ocenjena je kao napredna poruka koja stiže iz Srbije i kao jedinstven i koristan model koji bi mogao da se primeni u mnogim, čak i veoma razvijenim zemljama. Do sada smo radile na više projekata: Izrada baze podataka o 1500 ekspertkinja u Srbiji; izrada monografije o istaknutim ženama u istoriji Srbije; ustanovljeno je godišnje priznanje Ženske vlade za ženu godine; uoči republičkih izbora organizovale smo akciju «Neka žene odluče»...

Planiramo organizovanje regionalne konferencije o mogućnostima formiranja sličnih organizacija u drugim zemljama regiona.

Posle republičkih izbora, broj žena u Narodnoj skupštini Republike Srbije povećao se sa 10,8% na 20,4%. Ono na čemu sam najviše angažovana je kolunma "Iz ugla ženske vlade", koja svake nedelje izlazi u *Blicu*. Taj posao radim zajedno sa Aleksandrom Drecun i Svetlanom Kisić. To nas je jako zbližilo.

*

Kada sada pogledam unazad i setim se svih tih akcija koje smo pokretali, a s ciljem da se afirmišu žene u društvu, onda mi postaje jasno da su naše inicijative i rezultati - ma koliko bili uspešni, korisni i očigledno potrebni - ostali izvan sistemske podrške, pre svega onih koji odlučuju o važnosti i veličini tih rezultata, pa su mnoge od tih aktivnosti danas zaboravljene. Razmišljala sam o tome kako još uvek ne možemo unutar mogućnosti koje su nam date u sistemu vlasti da ostvarimo kontinuitet povećanja uticaja, da ne kažem moći žena, radi veće afirmacije potrebe za brigom (na primer, o zdravlju žena, o obrazovanju pojedinih izrazito fragilnih grupa žena, kao što su invalidkinje), jer nam stalno izmiče stabilnost u tom sistemu. Nije mi žao energije koju sam u sve uložila, ali mi je žao što su neke od tih aktivnosti ostale samo kao dobri počeci i primeri da 'žene to mogu', a ne praksa u sistemu da ženama to mora biti. Mislim da je naš zadatak u pokretu danas da se fokusiramo na moguće prepreke, a ne da ih konstatujemo kad nam se dogode kako bismo postigle održivosti dostignutog.

Potrebno je da osmislimo različite oblike nagrađivanja žena za njihove uspehe u različitim oblastima. Jedna nagrada koju smo ustanovili za doprinos razvoju ženskog pokreta nije dovoljna u Vojvodini da vrednuje mnoge doprinose žena u našoj zajednici koje su zaslužne za razvoj i društva i delova društva u kojem



Druži o Jelici





Naša mama,

Svakome je mama jedna od najvažnijih osoba u životu. Naša mama Jela, ili Jeca, kako je mi od milja zovemo je stvarno nešto posebno. Uvek je puno vremena kvalitetno posvećivala našem zajedničkom odrastanju. Kako kaže, mi smo uz nju a ona uz nas puno učili. Uvek je razdražljiva, optimistična, ima rešenje za naše nerazumne poteze. Ume da ulije nadu u pozitivno rešavanje svih nedacija. Uči nas uvek toleranciji, razumevanju drugih. Puno nam je pomagala da savladamo teškoće u školi i na fakultetu. Nije joj bilo teško da uči za nama. Dosta smo zajedno putovali, tako da imamo lepe uspomene iz Pariza, Londona, Rima, Budimpešte, Beča, Lilije, Venecije, Minhena... sa mora, planina...

Uz roditelje naučili smo da dobro plivamo, klizemo se, skijamo, igramo tenis, bilijar... Mama je uvek imala našu podršku. Zna da odabere pravi put i izbori se za ono što misli da je dobra za sve, a posebno za žene.

Kada god je trebalo pomagala je i našim drugaricama i drugarima, nesrećno se daje.

Mlada je duhom, puno čita, što je i nas naučila, pa je i nama knjiga veoma draga. Često jedni drugima poklanjamо knjige.

Volimo prirodu, što je i njeno delo, uživamo u šetnjama. Muzika je takođe nešto sa čime smo zajedno odrastali.

Njeni sinovi Nikola i Aleksandar



Jelica Rajačić Čapaković srela sam u rano proleće 2002. godine. Njoj je trebala saradnica, a meni posao, pa smo se brzo i lako dogovorile da ćemo da radimo zajedno. Rad u organima javne uprave za mene je bio nov, a Jelica je prvi put bila na rukovodéćoj poziciji i u mogućnosti da osmislijava rad Pokrajinskog sekretarijata za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova. Tako se desilo da smo se zajedno probijale kroz prašumu birokratskih pravila i zahteva, zajedno i jedna od druge učile, a sve u namerni da se ostvari ono što smo naumile: prvi mehanizam za postizanje rodne ravnopravnosti u regionu.

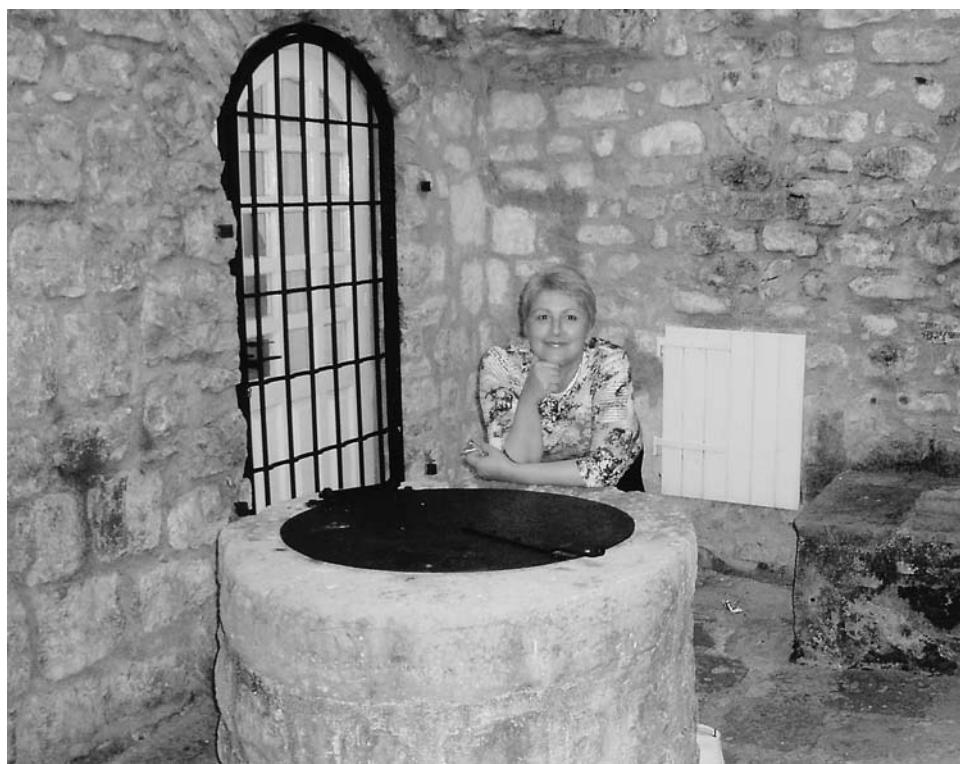
U tim početnim danima imale smo, Jelica kaže, i nesuglasica, ali smo uvek dolazile do dogovora. Danas ja ne mogu da se setim oko čega se nismo slagale, ali sam sigurna da su stvaranje službe za ravnopravnost polova i podučavanje o rodnoj ravnopravnosti procesi koji nisu tekli ni glatko ni lako. Ali Jelica je po prirodi uporna, spremna da uči i gotovo uvek istera voje. Napredak je bio očigledan i neizbejan, čini mi se.

Volim da se setim tog vremena kao nekog „vremena posle revolucije“, kada je gotovo sve bilo moguće i izvodljivo, ako je neko bio uporan i znao ita želi. A Jelica je znala i neprekidno oscala da gradimo nešto potpuno novo, pionirski. I da to gradimo za budućnost.

Danas, služba za ravnopravnost polova Pokrajinskog sekretarijata za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova radi besprekorno i zapošljava mlade i pametne ljude. Mehanizmi za rodnu ravnopravnost doneli su promenu i u organe javne uprave, i u politiku Ppokrajine i u živote gradanki i gradana Vojvodine.

Kao i sve borbene i uporne žene, Jelica ne posustaje, uvek puna energije i odličnih ideja. Lako više ne radimo u istoj organizaciji, i dalje saradujemo u izgradnji društva jednakih mogućnosti i rodne ravnopravnosti. Kada se setim kako je sve to izgledalo na početku, pomislim sa ponosom da smo mnoga uradile, ali i mnoga naučile radeći zajedno. A metusobna podrška, podsticanje i izgrađeno prijateljstvo je ono što je u tom procesu bilo i ostalo najvređnije.

Zorana Šijački, eksperkinja za rodnu ravnopravnost



Jela pleni snagom iskrenosti prema sebi i prema drugima,
menjajući pritom utvrđene standarde.

Osobena je i originalna, u isto vreme i radoznala, ali i
etična na svoj autentičan nacin. Veoma je posvećena svojim
obavezama, jedna hrabra i lepa žena i majka. Zahvaljujući
lepoti i snazi svoje licenosti ona se hrabro i samouvereno i kao
učenik i kao svedok bori sa našom i svojom komplikovanom
svakodnevnicom i životnim iznenadenjima.

Radivoje Stojković, direktor Gimnazije J. J. Zmaj u
Novom Sadu



Osmeh, lice koje rija, krupne tamne oči, na prvi pogled vesle ali sa nekim sakrivenim tragom melankolije - tako izgleda Jelica Čapaković Rajčić.

Upoznala sam je prilikom susreta žena koje su preko lista Blic, u organizaciji Evropskog pokreta, izabrane za ministarke Ženske vlade. Bio je to prvi sastanak, gde smo se još "admeravale". Ne moram da naglašavam da je na tom sastanku bilo prijatno petnaestak sasovsvenih, prema uobičajenim standardima vrlo uspešnih žena. Trebalo je odlučiti šta sa Ženskom vladom raditi dalje. Sve smo bile vrlo suzdržane. Počelo se sa obazrivom, načelnom diskusijom. Jedna od prihv koja je svoj stav jasno i glasno iznela bila je Jelica. Po tome sam je zapazila. I sada, posle godinu dana druženja i saradnje, mogu reći da su direktnost i iskrenost u komunikaciji prve osobine koje vezujem za nju. U međuvremenu, prevašodno preko zajedničkog rada u Redakciji tekstova za kolumnu "Iz ugla ženske Vlade", gde je spontano preuzeila najveći deo posla, bliže sam je upoznala. Videla sam koliko je Jelica energična osoba i dobra organizatorka. Koliko ima osrećaja za timski rad, prava borkinja za ženska prava i optimistkinja. Koliko voli ljude, kako ume da prepozna kvalitete drugih i da ih podstakne, da ne kažem da ih ubaci u situaciju da nešto urade sa jednostavnom rečenicom "ti ćeš to odlično".

Svetlana Kiš, ministarka u Ženskoj vladi



Sa Jelicom Rajačić-Čapaković počeo sam ozbiljnije da radujem kada je obavljala funkciju pokrajinskog sekretara za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova. Na njenu inicijativu formiran je stručni tim koji je sačinio pokrajinsku "Odluku o ravnopravnosti polova", prvi takav akt na teritoriji bivše Jugoslavije. Na osnovu ove Odluke kasnije je sačinjena i radna verzija Zakona o ravnopravnosti polova, koji je u zakonodavnoj proceduri. Ona je jedna od najzaslužnijih i za formiranje pokrajinskog Zavoda za ravnopravnost polova, ustavljanje i funkcionisanje njegova lokalnih tела za ravnopravnost. Zato smatram da u oblasti ravnopravnosti polova u Vojvodini i Srbiji mnogo toga ne bi bilo učinjeno da nije bilo odlučnosti i velike uložene energije Jelice Rajačić-Čapaković.

Prve simpatije prema Jelici Rajačić-Čapaković koja osvojila sagovornike svojom neposrednošću, vremenom su se pretvorile u duboko lično poštovanje. Nju krase osobine koje se ne sreću tako često kod osoba koje se bave politikom, kao što su: iskrenost, entuzijazam, humanost, efikarnost i energičnost. Jelica Rajačić-Čapaković se u svom profesionalnom radu nikada nije trudila da postavljeni problemi budu samo formalno rešeni, već uvek teži da se postigne istinski pomak i da se stvarno pomogne onima kojima treba pomoći. Pokrenula je niz humanih inicijativa i istražala da dote do napretka u pitanjima kojima se bavila. Radi se o značajnim temama kao što su: zapošljavanje, pomoći socijalno ugroženim osobama, invalidima, unapređenje preduzetništva. Zbog toga mislim da je u potpunosti opravdala visoke funkcije na kojima je radila i reputaciju koju ima, zahvaljujući čemu je izabrana i za članicu "Zenske vlade".

Želim joj da i dalje bude u prilici da ostvaruje svoje humane profesionalne ideje.

Dr Senad Jatiarević, vanredni profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu



Jelici sam upoznao 2004. godine, kad su me postavili za pomoćnika pokrajinskog sekretara za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova. Za mene je to bila velika promena, jer sam do tada radio u Subotici. U Novom Sadu malte neisam poznavao nikoga, a na njenu molbu su nas smestili u istu kancelariju.

Od prvog dana mi je pomogla da se uklapim u radnu sredinu koju ranije nisam poznavao, kao i u tome da detaljnije upoznam rad ovog pokrajinskog organa kao i ljudi koji ovde rade. Lako smo se sprijateljili, jer je ona uvek dobre volje, uvek spremna za šalu i večni optimista. Taj njen optimistički duh prelazi i na one koji su blizu nje, i ta vera u sve što je dobro nikad je ne napušta.

S vremenom sam uspeo da upoznam i njen pristup radu, odnos prema kolegama. Ona nije samo draža i korektna koleginica prema svima onima koji poštuju radne obaveze i neka osnovna pravila ponašanja, ona je mnogo više od toga: ona je prava drugarica. Neselična, verna, pa čak i borbeni ako neko ne uvažava osnovne principe normalnih meduljudskih odnosa.

Upoznao sam i njenu pionirsку borbu na koju se opredelila sa veoma malim brojem, ali odabranih i sposobnih ljudi: borbu za ravnopravnost ženskog pola. Radna ravnopravnost, najbolje, kad nas još uvek nema taj značaj koji bi trebalo da ima, ponekad čak ni u državnim institucijama. Svakodnevno imam priliku da vidim kako moja cimerka prima stranke sa razumevanjem i beskrajnjim strpljenjem. Tim ženama je i potrebno razumevanje, jer su često žrtve nasilja u porodici, ili rodne diskriminacije, a pravi savet uvek mogu dobiti od Jelice. Nekad autoritetom državne institucije, nekad uz pomoć svog ūroka licnog poznanstva i autoriteta, pronalazi pravi način da daje magu i podršku svima onima koji joj se obrate za pomoć.

Meni lično je veliko zadovoljstvo što sam upoznao tako vrednu osobu, jer bolju koleginicu i bolju prijateljicu ne mogu zamisliti.

Ladocki Dula, pomoćnik pokrajinskog sekretara za rad zapošljavanje i ravnopravnost polova



Moja tetka Selica je osoba sa kojom sam, uz moje roditelje i njene sinove, provele izuzetno lepe trenutke - na morn kada smo bili mali, kod labe i dede, za Božić, Uskrs... Ta porodična okupljanja su za mene kao jedinici u porodici bila prilično važna i uzbudljiva... Mogu da kažem da je jedna od Selicinih najvažnijih osobina nesrećnost koju sam osicala, potednakovo kao što su je osicala i njena deca. Njene osobine da veoma brzo radi, razmislja, donosi odluke i pomeri stvari unapred često su nam svima puno značile u godinama kada optimizma nije bilo mnogo ili ga nije bilo nigde oko nas...

Prihvatile sam da su ta naša isključivo porodična okupljanja mesta i za društvene i političke rasprave, analize i zaključke, što je još od 90-ih bila najveća Selina zasluga! Njen politički rad bio je uvek povezan i sa određenim rizikom, tako da se svakam godinu u kojima je u prostorijama Reformista hrabro vodila borbu za promene, sve do 2000, a svakam se i ulica na koje smo vi ponosni i zajedno sa njom izlazili, jer smo verovali da smo zaslužili da živimo na drugačiji način.

Mogu da kažem da sam ponosna na Selin rad, na sve ono što je uradila u vojvodanskim institucijama.

Za sve što ubuduće bude radila imaće moju veliku podršku i kao tetka i kao političarka, jer se svaki njen izbor do danas pokazao kao pravi...

Sofija Mandić, sestrica

Prisutnost u medijima





GODINA	IME I PREZIME AUTORA	NOVINE I MESTO IZDANJA	NASLOV
2000.	Radovan Balać	Danas, Novi Sad	U prvom timu Pokrajine Vojvodine 25 igrača
2000.	Nada Maksimović	Danas, Novi Sad	Žene ponele najveći deo nemaštne i beznađa
2000.	Orosz Klára	Magyar Szó, Újvidék	Több nőt a parlamentbe
2000.	Danica Novaković	Vojvodina, Novi Sad	Moja misija- pomoć ženama
2000.	Zorica T. Mirković	Novosti, Beograd	Ne trebaju nam muškarače
2000.	Vesela Laloš	Danas, Beograd	Muški otpor ženskim zahtevima
2000.		Novosti, Beograd	Zašto ne i žene
2000.	G.B.		Što više žena u parlamentu
2000.	Gordana Bulatović		Savesnije i pažljivije
2001.	Gordana Carin	Dnevnik, Novi Sad	Lovorike i odgovornost sa muškarcima
2001.	Suzana Kujundžić Ostojić	NS nedeljnik, Novi Sad	U azilu zbog grubosti
2001.	M.S.	Glas, Novi Sad	Nežniji pol žrtva predrasuda šefova
2001.	B. Paivod	Dnevnik, Novi Sad	Žene marginalizovane
2001.	D. K.	Građanski list, Novi Sad	Novi Sad prednjači u nezaposlenosti
2001.	Vesela Laloš	Danas, Novi Sad	Zaostajemo za Evropom
2001.	Hana Dundjerov	Vojvodina, Novi Sad	Lutrijom protiv zlostavljanja žena
2001.	Smiljka Bojević	Dnevnik, Novi Sad	Muška reč još uvek presudna
2001.	T. Bjelkić	Sremske novine,	Protekle izbore doobile su žene
2001.	M. Karadžić	Dnevnik, Novi Sad	„Ženska lutrija“ za „ženska pitanja“

2001.	N.K.	Danas, Novi Sad	Žene presudno uticale da dože do promena
2001.	A. G.	Dnevnik, Novi Sad	Unikatni odevni,tkani kuponi
2001.	D. Stojanović	Građanski list, Novi Sad	Žene će raditi do šezdesete
2001.	M. Slavnić	Građanski list, Novi Sad	Ne zalažem se za duži radni vek žena
2001.	R. V. – K. B.	Politika, Beograd	Položaj žena pogoršan nakon preuzimanja vlasti od strane DOS-a
2001.	Anna Lazarevićová	Hlas l'udu,	Žena = kvalita
2001.	L. Obradović	Bazar, Beograd	Muškarci su naši
2001.	M. Puškaš	Danas, Novi Sad	Žena u politici i javnom životu
2001.	N. K.	Danas, Novi Sad	Zajedničko lobiranje za projekte
2001.	Z. T. M.	Novosti, Beograd	Price o ženama
2001.	A. Ivanišević	Građanski list, Novi Sad	Ministarka potvrdila navode našeg novinara
2001.	Z. M.	Građanski list, Novi Sad	„Pregaziću“ Novakovića
2001.		Dnevnik, Novi Sad	Dan darova Dečjoj bolnici
2001.		Dnevnik, Novi Sad	Upoznati sa aktivnostima žena
2001.	J. S.		Kampanja za žene
2001.	J. Miletić	Građanski list, Novi Sad	Novi inkubator iduće nedelje
2001.	M. P.	Danas, Novi Sad	Igračke za bolesnu decu
2001.	D. K. P.		Izbačene iz prostorija
2001.			Živeti u skladu sa prirodom
2002.	M. Puškaš	Danas, Novi Sad	Nedostizna svetska statistika
2002.		Građanski list, Novi Sad	Projekti za ravnopravnost žena i muškaraca

2002.	T. I.	Dnevnik, Novi Sad	Pet hiljada ljudi potažilo pomoć
2002.	M. P.	Danas, Novi Sad	Mehanizam za zaštitu žena
2002.	V. L.	Danas, Novi Sad	Nasilje najčešći uzrok razvoda
2002.	M. P.	Danas, Novi Sad	Kriza pogoda žene
2002.	A. L.	Danas, Novi Sad	Zajedništvo lepšeg pola
2002.	G. U.	Dnevnik, Novi Sad	Da ženama bude bolje
2002.	Vesela Laloš	Danas, Novi Sad	Tranzicija povećava neravnopravnost
2002.	S. Mihajlović	Građanski list, Novi Sad	Seoski štimung za Dan žena
2002.	B. I.	Kikindske novine, Kikinda	Osloniti se na sebe
2002.	B. Hričić	Dnevnik, Novi Sad	Psihološka podrška leči
2002.		Građanski list, Novi Sad	Krše ženska ljudska prava
2002.	M. P.	Danas, Novi Sad	Popis krši prava žena
2002.	J. S.	Novosti, Beograd	Uptinik pun sumnje
2002.	M. P.	Danas, Novi Sad	Odbrana slabih
2002.	S. Ž.	Politika, Beograd	Diskriminacija žene prilikom popisa
2002.	Slavoljub Živković	Politika, Beograd	Žena ima i nema
2002.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Pravimo inkubator-centre za početak malog biznisa
2002.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Najveći je problem što naši ljudi neće da rade!
2002.	G. D.	Građanski list, Novi Sad	Neophodan veći angažman žena u politici i javnom životu
2002.		Dnevnik, Novi Sad	Žene
2002.	N. B.	Blic, Novi Sad	Ravnopravne samo u izbornoj kampanji

2002.	V. Roganović	GLAS naše stvarnosti, Vrbas	Podela metli funkcionerima
2002.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Kad Beograd potvrdi, startuje vojvođanski zavod za zapošljavanje
2002.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Nisam za prljavo nadmetanje, ja sam u prednosti
2002.	B. D.	Dnevnik, Novi Sad	Formiran pokrajinski Socijalni savet
2002.	S. M.	Građanski list, Novi Sad	Žensko stvaralaštvo tek treba da doživi afirmaciju
2002.	Zorica T. Mirković	Novosti, Beograd	Prividna ravnopravnost
2002.	Nadežda Radović	Danas, Novi Sad	Žene su nezgodan faktor u politici
2002.		Pregled,	Sve više zahteva za pomoć
2002.	V. Či.	Dnevnik, Novi Sad	Privući investitore za zapošljavanje
2002.	N. I. J.	Danas, Novi Sad	U Vojvodini 270 hiljada nezaposlenih
2002.	L. Lazić	Novosti, Novi Sad	Sprečiti odlazak mlađih
2002.	V. Či.	Dnevnik, Novi Sad	Sve više nezaposlenih
2002.	M. P.	Danas, Novi Sad	Nezaposlenost sve veća
2002.	M. P.	Blic, Beograd	Povećava se broj nezaposlenih, trećina radi na crno
2002.	G. Carin	Dnevnik, Novi Sad	Kad siledžija podigne ruku- da je spusti
2002.	J. P.	Građanski list, Novi Sad	Usvajanje novog zakona o zapošljavanju rešava problem
2002.	A. Lončarski	Građanski list, Novi Sad	Stop nasilju u porodici
2002.	G. C.	Dnevnik, Novi Sad	Promenljivi oblici zapošljavanja

2002.		Pregled,	Projekti za nova radna mesta
2002.	M. Puškaš	Danas, Novi Sad	Pogodnost za žene
2002.		Bulevar,	Reaguj!
2002.	H. D. – M. P.	Blic, Beograd	Najbolje rešenje jeste pronalaženje zapošljenja
2002.	D. KE.	Glas, Beograd	Na poslu ravnopravni
2002.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Ko želi da uspe u politici, mora da se obrati ženama
2002.	G. Carin	Dnevnik, Novi Sad	Žene to mogu i hoće
2002.	H. D.	Blic, Beograd	Pisaće se zakoni za zaštitu žena
2002.	B. Laćarak	Novosti, Beograd	Azil na Tatarskom brdu
2002.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	I Moldavka koja je optužila crnogorske funkcionere prodata je iz Vojvodine
2002.		Novosti, Novi Sad	Sabirni centri u Vojvodini
2002.	M. Maleš	Danas, Novi Sad	Ministri samo u jednoj fotelji
2002.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Zašto fasade u centru Novog Sada ne bi krečili nezaposleni?
2003.	Z. Milojević	Građanski list, Novi Sad	Republički zakonodavac potpuno nezainteresovan za bilo čije mišljenje
2003.	Марина Тот	Руске слово	Достала сом „горуџу кромплю”
2003.	N. Subotić	Novosti, Beograd	Varjače pre fotelje
2003.	Z. M.	Građanski list, Novi Sad	Nagrada Svenki Savić

2003.	A. Lončarski	Danas, Novi Sad	Ženski glas se ne čuje na političkoj sceni
2003.	Gordana Carin	Dnevnik, Novi Sad	Žene plivaju uzvodno
2003.	Nadežda Radović	Danas, Novi Sad	Nasilje protiv žena sve učestalije i brutalnije
2003.	Ž. Janković	Danas, Novi Sad	Samouverena u borbi sa vretenjačama
2003.			Žene nose veliki teret
2003.			Razvoj ženske strategije
2003.	D. M.	Građanski list, Novi Sad	Politika- tačka na kojoj bi ženska pamet bila od koristi
2003.		Dnevnik, Novi Sad	Dogovoreni oblici saradnje
2003.		Građanski list, Novi Sad	Zajednički rad na random zakonodavstvu
2003.	M. I.	Danas, Novi Sad	Zajednička priprema zakonskih rešenja
2003.	M. S.	Građanski list, Novi Sad	Najviše nezaposlenih među invalidima rada
2003.	N. Nikšić	Glas, Sremska Mitrovica	
2003.		Politika, Beograd	Gost mr Jelica Čapaković
2003.			Jelica Čapaković Rajačić
2003.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Nijedna novosadska banka neće da kreditira ženski biznis pod povoljnim uslovima
2003.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Ne dozvoliti siledžijama da pridu kući u kojoj su njihove žene i deca
2003.	G. D.	Građanski list, Novi Sad	Zakoni iz ženskog ugla
2003.	J. Zurković	Danas, Novi Sad	Žene simbolično u institucijama

2003.	M. P.	Blic, Beograd	Dobrotvorka dobija bistu
2003.	Vanja Nikolić		Politika je zavodljiva
2003.	J. Paklar	Građanski list, Novi Sad	Rukovođenje DES- om preneti na lokalnu samoupravu
2003.		Dnevnik, Novi Sad	Saradnja u zapošljavanju
2003.	Z Mijatović	Građanski list, Novi Sad	I ovo je put u društvo razvijenih Evropljana, ali često nas prati podsmeh
2003.	G. Carin	Dnevnik, Novi Sad	Žene su ravnopravne i po propisu
2003.			Dom koji kida lanac nasilja
2003.	Gordana Carin	Dnevnik, Novi Sad	Dom koji kida lanac nasilja
2003.	Stanyó Tóth Gizella	Magyar Szó, Újvidék	Az egyenjogúság intézmenyítése
2003.	A. I.	Građanski list, Novi Sad	Tamburica, voćnjak i utakmica
2003.	Nadežda Radović		Ženski likove nose poruke mira, ljubavi i lepote
2003.	M. I.	Građanski list, Novi Sad	Dve trećine nezaposleno, a svi zajedno na margini
2003.	A. I.	Građanski list, Novi Sad	Od Eminema, Šakire i Bitlsa do Darka Rundeka i Ace Lukasa
2003.	Marko Ivanić	Danas, Novi Sad	U raskoraku reforme i uspostavljanje pravne države
2003.	Z Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Čekamo na potpies ministra Pitića da bi Grčka uputila donaciju
2003.	Mirjana Gelo	Dnevnik, Novi Sad	Provincija posla puna

2003.	Z Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Komunistički ključevi neće smestiti ženu u fotelju gradonačelnika niti doneti više odborničkih mandata damama
2003.	Z Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Predlog da se i nezaposleni muškarci koji rade kućne poslove svrstaju u domaćice biće ozbiljno razmotren
2003.	M. Mirić	Građanski list, Novi Sad	Ekološka Jela koja kuva, štrika, putuje, slika...
2003.	A. Ivanišević	Građanski list, Novi Sad	Ostala je simpatija iz školske klupe
2003.	H. D. – M. P.	Blic, Beograd	Što duže studije, o manja zarada
2003.		Danas, Novi Sad	Izborna lista- Vojvodina u malom
2003.		Dnevnik, Novi Sad	Cilj je živeti od plate
2003.		Balkan, Novi Sad	Na izbornoj listi RV 104 žene
2003.	D. Gavrilović	Glas, Beograd	Lista „ Reformisti- SDP partije Vojvodine i Srbije- Midrag Mile Isakov”
2003.	M. Sudžum	Dnevnik, Novi Sad	Opštinama više vlasti
2003.	Z. T. M.	Novosti, Novi Sad	Muškarci domaćice!
2003.		Dnevnik, Novi Sad	Vojvodina na prvom mestu
2003.	M. Pivarski	Blic, Beograd	Vojvodanke vole politiku
2003.	Nadežda Radović	Danas, Novi Sad	Socijalisti najmanje veruju ženama
2003.	Slavoljub Živković	Dnevnik, Novi Sad	Prvi put ženski lobi
2003.	Radovan Balać	Danas, Novi Sad	Sigurna ženska ruka

2003.	M. Maleš	Građanski list, Novi Sad	Očekivanje promene snaga na političkoj sceni ili svađa u gradskoj vladajućoj koaliciji?
2003.		Građanski list, Novi Sad	Međunarodna zajednica treba da pomogne u ostvarivanju ženskih prava
2003.		Danas, Novi Sad	Ličnost godine u SCG
2004.	Nadežda Radović		
2004.	Z. Mijatović	Građanski list, Novi Sad	Žene će vežbati i „sudare” sa protivnicima u izbornoj arenii
2004.	Nadežda Radović	Danas, Novi Sad	Magistra za šankom
2004.	G. C.	Dnevnik, Novi Sad	Kako postati gradonalčelnica
2004.	Z. M.	Građanski list, Novi Sad	Prljave kampanje odraz su nepristojnosti, ali i nemoći
2004.	H. Dundrović	Blic, Beograd	Prete protestima
2004.	M. B.	Danas, Novi Sad	Ucenama povećava članstvo stranke
2004.	Mr Jelica Rajačić Čapaković	Danas, Novi Sad	Neproverene i neosnovane tvrdnje
2004.	S. S.	Dečko, Novi Sad	Zalažem se za jednake mogućnosti



Biogram



- 28.9.1952. rođena u Varvarinu.
1959. Polazi u I razred osnovne škole u Zmajevu.
1968. Polazi u Srednju medicinsku školu u Novom Sadu.
1972. Upisuje se na Prirodno matematički fakultet, Smer Biologija u Novom Sadu, nakon uspešno završene Srednje škole.
1976. Diplomira na istom Fakultetu i dobija nagrada Univerziteta u Novom Sadu za izuzetan uspeh.
Radi kao demonstratorka na predmetu Botanika na Poljoprivrednom fakultetu u Novom Sadu.
1978. Odbranila magistarski rad i stekla zvanje magistra biologije.
Kratko vreme radi u Televiziji Novi Sad kao organizatorka.
Zaposlila se u Pokrajinskoj konferenciji SSRN Vojvodine za pitanja zaštite i unapređenja čovekove životne sredine, obrazovanja i nauke.
Sekretar Društva ekologa Vojvodine.
1981. Zasniva bračnu zajednicu.
Članica Predsedništva Društva ekologa Vojvodine.
Odobrenje teme doktorske disertacije na Prirodnogamatematičkom fakultetu u Novom Sadu.
1982. Rođenje prvog sina, Nikole.
1983. Imenovana za sekretarku Sekcije za za pitanja zaštite i unapređenja čovekove životne sredine, obrazovanja i nauke.
1985. Rođenje drugog sina, Aleksandra, i terenska istraživanja za odobrenu doktorsku tezu.
1990. Gubi zaposlenje.
Prihvata funkciju sekretara stranke Saveza reformskih snaga Jugoslavije za Vojvodinu.

2000. Imenovana za članica Izvršnog veća AP Vojvodine za pitanja unapređivanja položaja žena.
2002. Osnovala SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja u Novom Sadu; inicirala i sprovedla izgradnju Sigurne ženske kuće u Novom Sadu. Imenovana za pokrajinsku sekretarku za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova.
Sekretarijat donosi 3 važna dokumenta:
1. Odluku ??, 2.Deklaraciju ??, 3.formira Zavod za ravnopravnost polova Vojvodine.
2004. Imenovana za zamenicu sekretara u Sekretarijatu za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova.
2005. Inicira i sprovodi izradu nacrta Zakona i Deklaracije o volonterskom radu.
2006. Izabrana za ministarku za državnu upravu i lokalnu samoupravu u Ženskoj vladici.
2007. Inicijatorka izrade Zakona o mobingu i osnivanju telefona za žrtve zlostavljanje na poslu.

Mr Jelica Rajčić-Čapaković

Naučni radovi: štampani i referisani

1. Burić, Dušan, Čanak, Milan, Pekanović, Verica, Čapaković, Jelica (1977): Uticaj lozne podloge na neke spoljnomorfološke osobine listova vinove loze sorte ružica (kevidinka) i sorte italijanski rizling. III simpozijum bisitematičara Jugoslavije, Sadržaji referata, 62, Novi Sad
2. Čapaković, Jelica (1978): Stanje i potreba zaštite Petrovaradinskog rita. – Priroda Vojvodine, 4, 47
3. Čapaković, Jelica, Ivković, Olga (1978): Eleusine indica (L) Gaertn na području Novog Sada. – Zbornik Matice srpske, serija prirodnih nauka, 54, 75-83
4. Čapaković, Jelica (1978): Poplavne livade Petrovaradinskog rita.-neobjavljen magistarski rad, Institut za biologiju PMF, Novi Sad
5. Zgomba, Marija, Cvetković, Milan, Božićić, Branka, Čapaković, Jelica (1978): Proučavanje dinamike populacije larvi komaraca i sastav korovske vegetacije u žarištima komaraca u nekim lokalitetima SAPV u cilju verifikacije inicijalnog dejstva i perzistentnosti larvicidnih supstanci. – IX savetovanje o primeni pesticida u zaštiti bilja, Saopštenja, 473-486, Poreč
6. Ivković, Olga, Čapaković, Jelica (1979): Novi podaci za adventivnu floru Vojvodine. – Drugi kongres ekologa Jugoslavije, Saopštenja, 549-554, Zadar
7. Čapaković, Jelica, Ivković, Olga (1980): Neke vrste adventivnih biljaka koje se na teritoriji SAPV javljaju kao korovi u kulturama. – Prvi kongres o korovima u Jugoslaviji, Saopštenja, 119-124, Banja Koviljača
8. Čapaković, Jelica, Kujundžić, Mirjana (1980): Vrsta Salicornia europaea L. (Chenopodiaceae) u flori u Vojvodini. – IV simpozijum biosistematičara Jugoslavije, Biosistematička, Saopštenja, Vol. 6, No.2. (u štampi)

9. Ivković, Olga, Čapaković, Jelica (1980): Prilog poznavanju rasprostranjenja nekih adventivnih biljaka u Vojvodini. – IV simpozijum biosistematičara Jugoslavije, Rezime referata, 49. Djedap.
10. Čapaković, Jelica (1980): Zajednica *Carex gracilis* - *Poa palustris* Ilijanić u Petrovaradinskom ritu. -Zbornik Matice srpske, serija prirodnih nauka, 57
11. Čapaković, Jelica (1980): Zajednica *Bidenteto-Potentilletum anserinae* Babić u Petrovaradinskom ritu. – Zbornik Matice srpske, serija prirodnih nauka, 57
12. Ivković, Olga, Čapaković, Jelica, Boža, Pal (1979): O rasprostranjenju nekih adventivnih biljaka u Vojvodini. – Biosistematika, Vol. 6, No.1.
13. Čapaković, Jelica (200 ?): Žene u političkim partijama,

Učešće na naučnim skupovima

1. III simpozijum biosistematičara Jugoslavije, Novi Sad 1977. (sa referatom cit. pod 1.).
2. V kongres biologa Jugoslavije, Ohrid 1978 (bez referata).
3. IX savetovanje o primeni pesticida u zaštiti bilja, Poreč 1978 (sa referatom cit. pod 5.).
4. II međunarodni simpozijum o zaštiti i unapređivanju Deliblatskog peska, 1982, Deliblato (bez referata)
5. II kongres ekologa Jugoslavije, Zadar 1979 (sa referatom cit. pod 6)
6. I kongres o korovima Jugoslavije, Banja Koviljača 1980 (sa referatom cit. pod 7.)
7. IV simpozijum biosistematičara, Đerdap 1980 (sa referatima cit. pod 8. i 9.).

